

Kütüphaneciliğin Etik Sorunu ve Türkiye Yaklaşımı

Problem of Ethics in Librarianship and Approach in Turkey

Mehmet Toplu*

Öz

Kütüphanecilik alanındaki etik normlar, ilk kez 1938 yılında, Amerikan Kütüphane Derneği (ALA) tarafından Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde kabul edilmiştir. Daha sonraki yıllarda Kanada, Japonya ve İngiltere gibi bazı ülkelerde bu alanda çalışmalar yürütülmüş olmasına karşın komu uluslararası düzeyde temel bir sorun olarak 1990'lı yıllardan itibaren ele alınmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda birçok ülkenin kütüphanecilik dernekleri kendi etik normlarını belirleyerek uygulamaya koymuşlardır. Türkiye'de kütüphanecilik alanındaki etik yaklaşımlar 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren meslek gündeminde yer almaya başlamış ve 1996 yılında Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) tarafından "Meslek Ahlak İlkeleri" kabul edilmiştir. TKD'nin etik konusunda belirlemiş olduğu bu ilkelerin uygulama sürecine yeterince yansımadağı görülmektedir. Etik kurallarının belirlenmesinden günümüze kadar 11 yıl geçmiş olmasına karşılık, bu ilkeler bilgi profesyonelleri tarafından hemen hemen hiç uygulanmamıştır. Çünkü "etik" Türk kütüphaneciliğinde hâlâ temel bir mesleki sorun olarak algılanmamaktadır. Araştırmada, kütüphanecilik etiğinin anlamı, kapsamı, sınırları, mesleki yansımaları, uygulama boyutu, tarihsel süreç içerisinde uluslararası düzeyde ve Türkiye'de meydana gelen gelişmeler ve bunların sonuçları ele alınacaktır. Çalışmada ayrıca "Kütüphanecilik Etiğinin" doğru algılanabilmesi ve yorumlanabilmesi için "Etik" ve "Meslek Etiği" kavramları üzerinde de durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Kütüphanecilik Etiği, Meslek Etiği

Abstract

Ethical standards in the field of librarianship were accepted for the first time in

* Yrd.Doç.Dr., Gazi Üniversitesi Enformatik Bölümü. e-posta: mtoplu@gazi.edu.tr

1938 by the American Library Association (ALA) in the USA. During the following years, even though some work has been carried out in this field in countries such as Canada, Japan and England, the subject was beginning to be considered as a major problem of international level only during the 1990s. In the 1990s many library associations identified and implemented their ethical standards. Ethical approaches in the field of librarianship in Turkey began appearing on the professional agenda during the second half of the 1990s and the "Professional Code of Ethics" was adopted by the Turkish Librarians' Association (TKD). It is observed that those ethical principles determined by the TKD are not fully reflected in the implementation process. Despite the fact that 11 years have elapsed since the determination of ethical codes, these principles have never been used by information professionals because the subject of "ethics" is still not perceived as a fundamental professional issue. The research will deal with the definition, the scope, the limits and the professional reflections of librarianship ethics; its implementation dimension; and historical developments on the international level and in Turkey together with their outcomes. The study will also emphasize the concepts of "ethics" and "professional ethics" to assure correct comprehension and interpretation of "librarianship ethics".

Keywords: Ethics, Ethics of Librarianship, Professional Ethic

Giriş

İnsanların birey olarak herhangi bir toplum ve/veya örgüt içerisindeki etkinliği, davranışları ve ahlaki algılayışları, daha önceden kazanmış olduğu değer yargıları ve normlar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu ahlaki değer yargıları ve normlar, doğal olarak gelişim gösterdiği toplumsal yapının bir ürünüdür. Her toplumsal yapı kendi değer yargılarını ve normlarını oluştururken, bireylerinin davranış kalıplarınının gelişiminde büyük ölçüde belirleyici olmaktadır. Bundan dolayı "sadece normların içeriği açısından gruptan gruba, ülkeden ülkeye, kültürden kültüre vb. farklılaşma meydana gelmemekte; kültürel, sosyo-ekonomik, siyasal, bilimsel ve diğer gelişmelerin akışında, kendisi de değişen insanın bakışı doğrultusunda değişime uğramaktadır" (Annemarie, 1999, s. 46). Değer yargıları ve normlar iktisadi ve toplumsal yaşamda meydana gelen devinimler çerçevesinde sürekli değişim göstermekte, her dönem kendi değer yargıları ve normlarını yaratmaktadır.

Özellikle kapalı iktisadi ve toplumsal yaşam biçiminin etkin olduğu dönemlerde, değer yargıları ve normlar ile ahlaki algılayışların oluşumunda dinsel öğeler ve yerellik önemli ölçüde belirleyici olmuştur. Ancak iktisadi ve toplumsal yaşam gelişip toplumların diğer toplumlarla olan ilişkileri arttıkça, değer

yargıları ve normlar arasında etkileme ve etkilenmeler ön plana çıkmaya başlamıştır. Gelişen iktisadi koşullar, toplumsal yaşam biçimini yeniden biçimlendirirken ve yeni mesleki örgütlenmelerini ortaya çıkarırken, değer yargıları ve normların da değişen koşullara uygun biçimde dönüşümüne olanak sağlamıştır. Artık her toplumsal alan, mevcut değer yargıları ve normlardan yararlanarak, aynı zamanda kendi gelişim dinamiklerini temel dayanak noktası yaparak, kurumsal ve kimliksel davranış biçimlerinin nasıl olması gerektiği sorusuna yanıt aramaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde, değer yargıları ve normlar ile ahlaki algılayışın değerlendirilmesi ve ele alınması felsefenin sorunlu alanlarından biri haline gelmiş ve onun bir alt disiplini olarak etik bakış açısı gelişmiştir.

Felsefi Bir Disiplin Olarak Etik

"Etik" kavram olarak, insanın ahlaki davranışlarının felsefi bir bakış açısı ile yorumlanmasıdır. Annemarie (1999, s.29) 'nin şu yaklaşımı bunu açıkça ifade etmektedir: *"Etik ahlak üretmez, ahlak üzerine konuşur. Ahlaki yargılar ve ahlaki yargılara ilişkin önermeler, farklı dil ve nesne düzeylerinde ikili bir durumu yansıtır. Dolayısıyla etik, tek tek eylemlere ilişkin ahlaki yargılarda bulunmaz, eylemlere ilişkin ahlaki yargıların nasıl oluştuklarını üst bakış düzeyinde çözümler"*.

Hançerlioğlu (1975, ss. 317-318) ise, etiği iyi ile kötünün ayrılabilmesi için ölçüler koyan bilim olarak tanımlamıştır. Buna karşılık Abdülbâki Güçlü ve arkadaşlarının (Felsefe sözlüğü, 2002, ss. 500-501) çalışmasında etik konusunda ayrıntılı bir tanım yapılmış ve şu görüşlere yer verilmiştir: *"İnsanın ahlaksal sorumlulukları ile toplumsal yükümlülüklerinin neler olduğunu ortaya koyan, sunduğu gerekçelerle bunları tek tek tanımlayan; hem eylemlerin hem de eyleyenlerin etik ya da ahlaksal değerlerini belirleyen; eyleyenlerin eylemlerini ve birbirleriyle girdikleri etkileşimleri yol açtıkları sonuçlarıyla birlikte değerlendiren; insanların tanrısal yönelimleri ile doğa ötesi bağlanımları karşısındaki konumunu tanımlayan; iyi ve güzel bir yaşam yolunda mutluluğa ulaşmak için nelerin yapılması gerektiği sorusu bağlamında insan eylemlerinin değerlendirilmesine yönelik köklü yaklaşımlar sunan değişik değer öğretileri bütünü."*

İnsanlar arası ilişkiyi temel dayanak noktası yapan Kuçuradi (2006, s.5) etiği: insanların başka insanlarla ve kendileriyle ilişkilerine, bu ilişkilerde eylemde bulunurken karşılaşılan değer ve normlara ilişkin sorunlara bir ışık tutma girişimi olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlardan anlaşılacağı gibi, toplumsal bir varlık olarak bireyin toplum içindeki ahlaki tutum ve davranışları, sorumlulukları etiğin çalışma alanını oluştururken, örneğin, yasalara uyup uymama konusundaki tavrı tamamen hukukun sorumluluk alanına girmektedir. Kant (2003, s. 87) her eylemin gerçekleştir-

ilebilmesi için belirli bir motifin gerekli olduğunu; motif baskıdan kaynaklanıyorsa eylemin zorunluluğunun hukuksal; ancak bu motif eylemin manevi iyiliğinden çıkıyorsa o zaman eylemin zorunluluğunun etik olduğunu vurgulamaktadır.

Toplum ya da herhangi bir mesleki örgütü içindeki eylemlerin etik olarak değerlendirilebilmesinin temel koşullarından biri de bireyin özgür iradesi ile hareket edip etmediğidir. Bireyin eylemleri, kendi yapılandığı ilkeleriyle ne kadar tutarlı olursa o kadar etik kabul edilir. Eğer birey, davranışlarını özgür iradesi ile değil de belirli bir baskı sonucu gerçekleştiriyorsa, sonuçları ne kadar ahlaki değer taşırsa taşırsın bu etik bir tavır olarak değerlendirilemez.

Aynı şekilde bireyin kendine ve başkalarına karşı olan tutum ve davranışları da etiğin temel sorunlarından birini oluşturmaktadır. Bir kişi belli bir durumda ahlaki açıdan ne yapmak zorundaysa, benzer durumdaki tüm diğer kişiler de onu yapmaya zorunlu olmalıdır (Haynes, 2002, s. 32).

Bu çerçevede ahlaki değer ve normların oluşumu, değişimi, gelişimi ve değerlendirilmesinin nasıl olduğu ve/veya olacağı sorusu büyük önem taşımaktadır. Burada iki yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir. İlk yaklaşım Resnik'e aittir. Resnik(2004, s. 35)'e göre ahlak felsefesi; normatif etik, uygulamalı etik ve meta etik gibi alt disiplinleri içerir: *"Normatif etik, ahlak standartlarının, ilkelerinin, kavramlarının, değerlerinin ve teorilerinin incelenme alanıdır. Uygulamalı etik, çeşitli mesleklerde ve belirli durumlarda ortaya çıkan etik çıkmazların, seçimlerin, standartların ve ahlak teorileri ile kavramlarının belirli bir konuya uygulanmasını inceler. Meta-etik; etik standartların, değerlerin, ilkelerin ve teorilerin doğrulanıp doğrulanmayacağını, bunların doğasını ve ahlak terimleri ile kavramlarının anlamlarını araştırır. Meta-etinin en önemli iki sorusu şudur: "Ahlak nesnel midir?" ve "ahlaki yükümlülüklerimizi neden yerine getirmek zorundayız?"*

Annemarie'nin yaklaşımı ise, daha çok ahlaki değer ve normların oluşumu üzerine odaklanmaktadır. Annemarie (1999, s. 29) 'ye göre, etikte; betimleme ve normatif olmak üzere iki yöntem mevcuttur. Betimleyici yöntem, araştırılan toplum ya da toplulukta geçerli olan, yani oradaki mevcut, olağan pratiği ve bu pratiği yönlendiren çoğunluğun bağlayıcı olduğunu kabul ettiği ahlaksal yasaların bütününe yönelik yargıları içerir. Normatif yöntem ise, mevcudu betimlemekten çok önceden tanımlayıcı, reçete sunan bir yöntemdir. Bu yöntem, dogmatik bir bakış açısıyla uygulandığında, neyin nasıl yapılması gerektiğini önceden tanımladığı için kolayca ideolojiye dönüşme riski taşır.

Meslek Etiği

Ahlaki değer yargıları ve normlar, bir başka deyişle davranışların etik sorgula-

ması, toplumsal yaşamın bir sonucu olarak, daha çok belirli bir iş yaşamı ve/veya meslek uygulamaları üzerinden ve uluslararası düzeyde yapılmaktadır. Meslek etiğinde belirleyici olan temel ilke; uygulama içerisinde yer alan bireylerin, eylemlerini gerçekleştirirken birer ölçüt olarak kullanabilecekleri hazır etik normların bulunmasıdır. Bu etik normlar, mesleki kişi ve kurumların çabalarıyla oluşmakta ve çoğu zaman yerleşik değer yargılarından farklı bir algılayışı bünyesinde barındırmaktadır.

"Meslek etiği, meslekleri veya görevleri olan insanlara uygulanan davranış standartlarıdır. Bir mesleğe giren kişi, etik yükümlülükleri üzerine alır, ancak bu kişinin tavırları belirli bir standarda uyduğunda gerçekleşebilecek değerli iş ve hizmetler için toplum ona güvenir. Etik yükümlülüklerini yerine getiremeyen profesyoneller, bu güveni suistimal ederler" (Resnik, 2004, s. 32) .

Meslek eti yanı sıra aradığı sorular, "insanların belirli bir mesleği yaparken genel olarak ne yapıp ne yapmamaları gerektiğine ilişkin sorulardır; yani belirli bir tek tip durumda yapılması ve yapılmaması gerekeni soran sorulardır" (Tepe, 1997, s. 130).

Meslek etiğinin "mesleki algılayış" çerçevesinde büyük ölçüde sonradan oluşturuluyor olması, normatif yöntemlerin etik değerler içerisindeki etkinliğini gittikçe artırmaktadır. Ancak bunların uygulama süreci içerisinde başarı kazanabilmesi için, genel toplumsal değerlerin yani betimleyici yöntemin bir parçası haline gelmesi gerekir. Çünkü *" Etik, öznel eylem ve onun temsil edilebilir niyetlerinin evrensel bir yasa ile nasıl bir ilişki içinde olduğu meselesidir ve ister bireysel olsun ister kolektif, bir öznenin pratiğini yargılayan ilkedir... Etik genelde insanları, onların ihtiyaçlarını, hayatlarını ve ölümlerini ilgilendiren mutabakata dayalı yasalar oluşturmak ve bunun uzantısı olarak, kötülüğe, insan özülüyle bağdaşmayan şeylere apaçık, evrensel bir sınır çizmektir"* (Badiou, 2004, ss.17-18, 23).

Meslek etiğinin özünde, bireyin gündelik iş yaşamı içerisindeki davranışlarında ne kadar ahlaki değer ve normlar çerçevesinde hareket edebildiği sorusu büyük bir önem taşımaktadır. İş yaşamındaki davranışları yönlendiren onlara rehberlik eden etik prensipler, belirli bir durumdaki "yanlış ve doğrunun" ne olduğu konusunda var olan kuralları kapsamaktadır. Spesifik bir davranışın etiğe uygun olup olmadığı, yalnızca bireylerin kişisel etik ve değerleri tarafından değil, kitle iletişim, çıkar grupları ve örgütleri de içine alan toplum tarafından belirlenmektedir (Kırel, 2000, s. 4).

Kütüphaneciliğin Etik Sorunu

Kütüphanecilik etiği, diğer meslek ve/veya bilim dallarında olduğu gibi, genel

etik çalışmalarının alt alanını oluşturmaktadır. Ayrıca kütüphaneciliğin, toplumun bilgi gereksinimini karşılamaya yönelik bir hizmet alanı olması ve bunun için birçok ilke, yöntem, kuram ve teknikler geliştirmesi, onun birçok bilim ve meslek disiplini ile ilişki içerisinde bulunmasını zorunlu kılmaktadır (Fenerci, 2003, s. 287). Doğal olarak bu yapı, kütüphanecilik alanında, dâhili ve harici birçok etik değer, hizmetlerin yürütülmesinde etkin olmasını beraberinde getirmektedir. Özellikle kütüphaneciliğin sosyal sorumluluk kapsamındaki işlevi bunda önemli derecede rol oynamaktadır. *"Kütüphanelerde ve enformasyon merkezlerinde pek çok etik sorun mevcuttur. Geniş kapsamlı talepler, geleneksel olarak doğruluğu, müşterilere karşı mecburiyeti, topluma karşı sorumluluğu ve bilgi kayıtlarının uzun vadeli korunmasının taahhüdünü kapsamaktadır"* (Byrne, 2002, s. 10). Bu çerçevede kütüphanecilik etiği tanımlanırken ve onun kapsamı belirlenirken, kullanıcıların bilgi taleplerinin karşılanmasından, düşünce özgürlüğünün savunulmasına, kişisel bilgilerinin gizliliğinin sağlanmasından, telif haklarının korunmasına kadar birçok konunun ele alınma zorunluluğu bulunmaktadır. Cramb (1994, ss.1-2) 'a göre etik, kütüphaneciliğin profesyonel yaşamının merkezi noktasında yer almaktadır ve bundan dolayı kütüphaneci sorumluluklarını politik, dinsel, ırksal vb. hiçbir etki altında kalmadan yerine getirmekle yükümlüdür.

Du Mont (1991, s. 202) kütüphanecilik etiğinin; kütüphanecilerin birey, grup ya da daha büyük ölçüde toplumun bilgi taleplerinin karşılanması, işlenmesi ve yayımı ile ilgili alacakları kararlardaki sorumlulukların tanımlanması ile ilgili olduğunu ve uygulamalı etiğin bir parçasını oluşturduğunu belirtmektedir. Oppenheim'in yaklaşımında ise konunun daha geniş perspektiften ele alındığı görülmektedir. Oppenheim (2000, s.188) mesleklerin sık sık profesyonel etik kodunu uygulamaya koyduğunu ve bunların meslek mensuplarının müşterilerine karşı nasıl davranacakları konusunda bazı tanımlamaları içerdiğini vurgulamakta ve şunları söylemektedir: *"Kütüphanecilikteki etik sorunlar düşünce ve ifade özgürlüğünün temelini oluşturmaktadır. Bundan dolayı oluşturulacak etik kodlar enformasyona erişim yönündeki engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik olmalıdır ve erişim önündeki herhangi bir istisna ciddi bir biçimde tanımlanmalıdır"*.

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, kütüphanecilik etiği mesleki ve mesleğin uygulanmasını etkileyen çevresel normlardan oluşmaktadır. Mesleki normlar, bilginin yayımından erişimine kadar geçen süreç içerisindeki meslek mensuplarının davranışlarını tanımlarken, çevresel etik normlar; mesleğin toplumsal yaşam içerisindeki sosyal sorumluluk alanlarını kapsamaktadır.

Kütüphaneciliğin etik sorunları; koleksiyonun oluşturulması ve gelişimi; iş güvenliği ve çalışanların haklarının korunması gibi profesyonellerle ilgili sorumlulukların tanımlanması, enformasyon hizmetlerinin sunumu yönündeki ilke ve kuralların belirlenmesi ve mesleğin toplumsal sorumlulukları üzerine odaklan-

maktadır (Du Mont, 1991, s. 204; Peterson, 1983, ss. 133- 135).

Koleksiyonun Gelişimi ve Korunması Alanındaki Etik Yaklaşımlar

Kütüphanecilik etiğinin en önemli yapı taşlarından biri, enformasyon merkezlerinin koleksiyonlarının oluşumu ve gelişimi ile ilgilidir. Koleksiyonun gelişimi yönündeki genel ilkelerin oluşumunda, enformasyon merkezlerinin nitelikleri ve kullanıcı kitlesine göre bir takım farklılıklar bulunmakla birlikte, temel ilke, kullanıcılarının bilgi taleplerinin en kısa zamanda, en doğru ve en ekonomik biçimde ırk, din, dil, cinsiyet ve düşünce ayrımı gözetmeksizin nasıl karşılanabileceği sorusuna yanıt aranmasıdır. Enformasyon merkezlerinin sahip oldukları maddi olanakların yetersiz olmasına karşılık, talep edilen ve/veya piyasaya sürülerek satın alınabilecek bilgi kaynaklarının sayıca bunun çok üzerinde olması, koleksiyonun gelişiminde hangi ölçütlerin uygulanacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu çerçevede kullanıcılarının taleplerinin belirlenip belirlenmediği, belirlenmiş ise, hangi kullanıcıların bilgi taleplerinin karşılanacağı veya öncelik verileceği, önceliklerin neye göre saptanacağı, sınırlı bütçe olanaklarının nasıl paylaşılacağı (Peterson, 1983 s. 133), yazarların ve eserlerinin seçiminde düşünsel, ırksal, cinsiyet vb. ayrımın güdülüp güdülmediği (Du Mont, 1991, s. 205) gibi yaklaşımlar belirleyici olmaktadır.

Örneğin halk kütüphanelerinde azınlık gruplarının ve/veya genelin dışında farklı türde bilgi gereksinimi olanların taleplerinin karşılanması için uygulanacak koleksiyon gelişim politikası, toplumun önemli bir kesimini rahatsız edebilir. Hatta oluşturulacak koleksiyonun çok az insan tarafından kullanılacağı ve bundan dolayı bu alana kaynak ayrılmasının gereksiz olduğu ileri sürülebilir. Aynı şekilde hapisane gibi toplumsal sorunların uzantısı olan alanlara kütüphane hizmetinin götürülmesi eleştiri konusu yapılabilir.

Üniversite ve araştırma kütüphanelerinde, bu ölçekte olmasa bile, daha farklı nitelikte sorunlarla karşılaşmak mümkündür. Eğitim-öğretimden bilimsel araştırmaya kadar hemen her alandaki bilgi kaynakları sürekli değişim halindedir ve birkaç yıl içerisinde güncelliğini yitirmektedir. Bununla birlikte bu kütüphanelerin hizmet verdikleri kullanıcı kitlesinin niteliğinden dolayı, çok sayıda özel bilgi kaynağı talep edilebilmekte, ancak bunların hepsini sağlama olanağı bulunmamaktadır. Bu gibi durumlarda kullanıcıların taleplerinin karşılanmasında ayırım gözetilecekse, hangi kıstaslara göre seçim yapılacağı belirlenmeli ve keyfilik ortadan kaldırılmalıdır.

Koleksiyonun geliştirilmesi ve korunması yönündeki bu örneklemeler bütün enformasyon merkezleri için yaygınlaştırılabilir. Asıl ve temel nokta hangi ilke ve normların koleksiyonun gelişiminde etkili olduğudur. Baskıdan, ayrımcılıktan, keyfilikten uzaklaşıp, ilkeler ve normlar çerçevesinde davranılabildiği,

kullanıcıların talepleri belirlenmiş ilkeler doğrultusunda ayırım gözetmeden karşılanabildiği ölçüde, sağlıklı bir koleksiyon geliştirme politikasından ve etik davranıştan söz edilebilir. Sonuç olarak bilgi kaynaklarının sağlanması, düzenlenmesi ve yayımında profesyonel sorumluluklar vardır ve bu sorumluluklar, kütüphanelerin varlığından dolayı oluşturulmaktadır (Du Mont, 1991, s. 205).

Elektronik yayıncılığın, iletişim teknolojilerinin ve İnternet'in hızla yaygınlaşması, enformasyon merkezlerine, bu kaynaklara sahip olmadan da, kullanıcılarının bilgi taleplerini karşılama olanağı yaratmıştır (Froehlich, 1997, s. 9). Bu yapı içerisinde enformasyon merkezlerinin koleksiyon geliştirme politikalarının ne olacağı ve ne olması gerektiği büyük bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı bilgi ve bilgi kaynaklarında büyük ölçüde dışa bağımlı ülkelerin kütüphanecileri, sahip olmadıkları ancak erişebildikleri bilgi kaynaklarına gelecekte abone olunmadığı zaman yaratabileceği sorunları göz önünde bulundurmamakta durumdadırlar. Abonelik sona erdiğinde, kullanıcılar daha önce erişebildikleri birçok bilgi kaynağına erişemez duruma gelebileceklerdir. İlgili ülkelerin kütüphanecileri, bu alandaki uygulamaların koşullarının belirlenmesinde ve sorunlara yönelik çözümlerde uluslararası ölçekte etkin çaba sarf etmelidirler. Bu hem mesleki hem de toplumsal sorumluluğun bir parçasıdır.

Kütüphanecilik etiğinin en önemli yapı taşlarından biri, enformasyon merkezlerinin koleksiyonlarının oluşumu ve gelişimi ile ilgilidir. Koleksiyonun gelişimi yönündeki genel ilkelerin oluşumunda, enformasyon merkezlerinin nitelikleri ve kullanıcı kitlesine göre bir takım farklılıklar bulunmakla birlikte, temel ilke, kullanıcılarının bilgi taleplerinin en kısa zamanda, en doğru ve en ekonomik biçimde ırk, din, dil, cinsiyet ve düşünce ayrımı gözetmeksizin nasıl karşılanabileceği sorusuna yanıt aranmasıdır. Enformasyon merkezlerinin sahip oldukları maddi olanakların yetersiz olmasına karşılık, talep edilen ve/veya piyasaya sürülerek satın alınabilecek bilgi kaynaklarının sayıca bunun çok üzerinde olması, koleksiyonun gelişiminde hangi ölçütlerin uygulanacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu çerçevede kullanıcılarının taleplerinin belirlenip belirlenmediği, belirlenmiş ise, hangi kullanıcıların bilgi taleplerinin karşılanacağı veya öncelik verileceği, önceliklerin neye göre saptanacağı, sınırlı bütçe olanaklarının nasıl paylaşılacağı (Peterson, 1983 s. 133), yazarların ve eserlerinin seçiminde düşünsel, irksal, cinsiyet vb. ayrımın güdülüp güdümediği (Du Mont, 1991, s. 205) gibi yaklaşımlar belirleyici olmaktadır.

Örneğin halk kütüphanelerinde azınlık gruplarının ve/veya genelin dışında farklı türde bilgi gereksinimi olanların taleplerinin karşılanması için uygulanacak koleksiyon gelişim politikası, toplumun önemli bir kesimini rahatsız edebilir. Hatta oluşturulacak koleksiyonun çok az insan tarafından kullanılacağı ve bundan dolayı bu alana kaynak ayrılmasının gereksiz olduğu ileri sürülebilir. Aynı şekilde hapisane gibi toplumsal sorunların uzantısı olan alanlara kütüphane hizmetinin götürülmesi eleştiri konusu yapılabilir.

Üniversite ve araştırma kütüphanelerinde, bu ölçekte olmasa bile, daha farklı nitelikte sorunlarla karşılaşmak mümkündür. Eğitim-öğretimden bilimsel araştırmaya kadar hemen her alandaki bilgi kaynakları sürekli değişim halindedir ve birkaç yıl içerisinde güncelliğini yitirmektedir. Bununla birlikte bu kütüphanelerin hizmet verdikleri kullanıcı kitlesinin niteliğinden dolayı, çok sayıda özel bilgi kaynağı talep edilebilmekte, ancak bunların hepsini sağlama olanağı bulunmamaktadır. Bu gibi durumlarda kullanıcıların taleplerinin karşılanmasında ayırım gözetilecekse, hangi kıstaslara göre seçim yapılacağı belirlenmeli ve keyfilik ortadan kaldırılmalıdır.

Koleksiyonun geliştirilmesi ve korunması yönündeki bu örneklemeler bütün enformasyon merkezleri için yaygınlaştırılabilir. Asıl ve temel nokta hangi ilke ve normların koleksiyonun gelişiminde etkili olduğudur. Baskıdan, ayrımcılıktan, keyfilikten uzaklaşıp, ilkeler ve normlar çerçevesinde davranılabildiği, kullanıcıların talepleri belirlenmiş ilkeler doğrultusunda ayırım gözetmeden karşılanabildiği ölçüde, sağlıklı bir koleksiyon geliştirme politikasından ve etik davranıştan söz edilebilir. Sonuç olarak bilgi kaynaklarının sağlanması, düzenlenmesi ve yayımında profesyonel sorumluluklar vardır ve bu sorumluluklar, kütüphanelerin varlığından dolayı oluşturulmaktadır (Du Mont, 1991, s. 205).

Elektronik yayıncılığın, iletişim teknolojilerinin ve İnternet'in hızla yaygınlaşması, enformasyon merkezlerine, bu kaynaklara sahip olmadan da, kullanıcılarının bilgi taleplerini karşılama olanağı yaratmıştır (Froehlich, 1997, s. 9). Bu yapı içerisinde enformasyon merkezlerinin koleksiyon geliştirme politikalarının ne olacağı ve ne olması gerektiği büyük bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı bilgi ve bilgi kaynaklarında büyük ölçüde dışa bağımlı ülkelerin kütüphanecileri, sahip olmadıkları ancak erişebildikleri bilgi kaynaklarına gelecekte abone olunmadığı zaman yaratabileceği sorunları göz önünde bulundurmamak durumundadırlar. Abonelik sona erdiğinde, kullanıcılar daha önce erişebildikleri birçok bilgi kaynağına erişemez duruma gelebileceklerdir. İlgili ülkelerin kütüphanecileri, bu alandaki uygulamaların koşullarının belirlenmesinde ve sorunlara yönelik çözümlerde uluslararası ölçekte etkin çaba sarf etmelidirler. Bu hem mesleki hem de toplumsal sorumluluğun bir parçasıdır.

Personel ve İş Güvenliği Alanındaki Etik Yaklaşımlar

Personel ve iş güvenliği alanındaki birçok ahlaki değer ve normun kaynağı, genel toplumsal değerlerdir. Bir başka deyişle yasal düzenlemeler, uygulamalar, algılayışlar, kıstaslar, tutum ve davranışlar, iş hayatındaki genel uygulamaları ve ahlaki değerleri oluştururken, mesleki ve kurumsal düzeydeki yansımalar birtakım küçük değişiklikler dışında büyük ölçüde bunlara dayalı olarak yürütülmektedir. Örneğin; personelin seçimi, işe yerleştirilmesi, yükseltilmesi,

ödüllendirilmesi, cezalandırılması, değerlendirilmesi, statüsü ve personelin kendi arasındaki ilişkileri gibi birçok konu genel toplumsal değerler ve ahlaki normlar içerisinde yer almakta, aynı zamanda kütüphaneciliğin etik sorunlarının temelini oluşturmaktadır (Peterson, 1983, s. 134).

Personel seçimi yapılırken; nitelik, beceri ve donanım gibi temel ve tarafsız kıstaslar mı, yoksa akrabalık, tanışıklık, düşünce yapısı, cinsiyet, mezun olduğu okul, geldiği bölge vb. gibi unsurlar mı göz önünde bulundurulmaktadır? İdari yükseltmelerde; belirli bir deneyim ve bilgi birikimine sahip olma gibi etkenler mi veya politik ya da kişisel tercihler mi rol oynamaktadır? Mesleki ve kurumsal ödüller; işini düzgün yapan, mesleki uygulamalarda önemli başarılar elde eden ve kuruma katkı sağlayan kişi ve/veya kişilere mi, yönetime yakın olanlara mı verilmektedir? Personel değerlendirmelerinde; her türlü ön yargıdan uzak ve daha önceden belirlenmiş kıstaslar mı geçerlidir, yoksa formu dolduranın kişisel tercihleri mi temel alınmaktadır? Bütün bunlar kurumların ve onların yöneticilerinin etik sorumlulukları içerisinde yer almaktadır.

Kurum ve kuruluşlarda; personelin değerlendirilmesi kadar önemli olan başka bir etik sorun da iş güvenliğinin sağlanmasıdır. Personelin iş güvenliğinin ve özlük haklarının korunması için nelerin yapıldığı, işe alma ve işten çıkarma süreçlerinde hangi kıstasların uygulandığı ve bunların daha önceden belirlenip belirlenmediği, bu alanlarda yönetsel ve kurumsal keyfi uygulamaların olup olmadığı gibi sorular son derece önemlidir.

Belirtilen bu etik sorunların hepsi yönetsel ve kurumsal düzeydedir. Bu alanda yapılmış olan yasal düzenlemeler hukuki sürecin nasıl işleyeceğini göstermektedir. Etik yaklaşım ise, ahlâki değer ve normlar çerçevesinde kurum ve yöneticilerin nasıl davranması gerektiğini tanımlamaktadır. İş ortamında var olan yasal düzenlemeler ve etik yaklaşımlar, personelin hangi hakları, güvenceleri ve sorumlulukları olduğunu, yaptırım ve ödüllerin neye göre belirlendiğini bilmesi açısından son derece önemlidir. Çünkü iş verimliliğinin sağlanması, keyfi uygulamaların en aza indirilmesi ve personelin güvenli bir iş ortamında çalışması bu düzenlemelere birebir bağlıdır.

Çalışma ortamındaki etik sorumluluk sadece kurum ve onun yöneticileri ile sınırlı değildir, çalışanlar da bu yükümlülüğü aynı derecede taşımak zorundadırlar. Örneğin; çalışan birinin görevini yerine getirmesi için gereğinden fazla zaman harcaması, işverene ait zamanda şahsi işlerini yapması, bir meslektaşının yaptığı kural ihlallerini yönetime bildirmemesi ve günlük kişisel işleri için değişik bahaneler uydurarak işe gitmemesi etik sorgulamanın içerisinde yer almakta ve etik bulunmamaktadır (Du Mont, 1991, s. 202). Bundan dolayı çalışanlar sağlıklı bir iş ortamının geliştirilebilmesi için en az işverenler ve onların yöneticileri kadar sorumluluk sahibi olmak zorundadır.

Hizmetlerin Yürütülmesi Sürecindeki Etik Yaklaşımlar

Kütüphanecilik alanındaki etik yaklaşımları belirleyen bir diğer temel unsur, hizmet üretimi ve sunumu sürecinde ortaya çıkmaktadır. Kullanıcılar tarafından talep edilen ve/veya edilmesi beklenen hizmetlerin üretilmesi sürecinde üç boyutlu bir etik yaklaşım söz konusudur. Bunlar:

- Hizmet için gerekli olan alt yapı koşullarının, donanımın ve kaynakların sağlanması sürecinde, enformasyon merkezlerinin ve yöneticilerinin altyapının gelişimi konusundaki tutum ve davranışları,
- Personelin, hizmetlerin üretim sürecinde kurumsal, ulusal hatta uluslar arası boyutta hangi ahlaki norm ve değerler ölçüsünde hareket ettiği,
- Hizmet talebinde bulunan kullanıcıların, personele karşı tavırları ve enformasyon merkezlerinin kaynaklarını kullanma biçimleri.

Enformasyon merkezleri ve yöneticileri hizmet verdikleri kişi, kurum ve toplum tarafından talep edilen bilgi ve bilgi kaynaklarının sağlanmasında, teknolojik alt yapı koşullarının oluşturulmasında, hizmeti gerçekleştirecek nitelikli personelin istihdamından ve bütün bu yapının oluşumu için gerekli ekonomik kaynakların elde edilmesinden sorumludur. Bu sorumluluk alanı içerisinde, talep edilen ve/veya edilme ihtimali olan güncel yayınların koleksiyona dâhil edilebilmesi, iletişim ve enformasyon teknolojileri ile diğer gelişmeleri hizmete yansıtabilme becerisi, standartlarının geliştirilmesi ve uygulanması konusundaki çabaları ile kurumsal, ulusal, hatta uluslar arası politika oluşturma sürecindeki etkinlikleri yer almaktadır.

Bilgi hizmetlerindeki etik yaklaşımın temel yapı taşını personel oluşturmaktadır. Çünkü bire bir kullanıcı ile karşı karşıya kalan, onların taleplerini yerine getiren, hizmetin sunulduğu biçiminde etkin rol oynayan personeldir. Personel, eser sahiplerinin haklarının korunmasından, kullanıcıların bilgi taleplerinin karşılanmasına kadar her türlü işlemde ve yasaların uygulanmasından sorumludur. Bundan dolayı kütüphane personeli hizmet sürecinde *"gücünü birey ya da topluluklara karşı kullanmama konusunda sorumluluğa sahip olmalı, müşteri de profesyonelin gücünü kötüye kullanmayacağı ve ondan en uygun davranışı göreceğine inanmalıdır. Personel ayrıca, hizmeti gerçekleştirirken sürekli etik bir tavır içerisinde olacağına güvencesini vermelidir"* (Oppenheim, 2000, s.190). Personel, pozisyonlarını zaman zaman kişisel kazançlar elde etmek ya da çıkar sağlamak amacıyla kullanabilmekte ve kendi denetimlerindeki yazılımların yasadışı kopyalanması, arkadaş ve akrabalarından yayınlar için gerekli masrafların alınıp alınmaması gibi konularda etik dışı davranışlar sergileyebilmektedir (Stevens, 1991, s. 304). Bu tür etik dışı davranışlar sadece personelin değil, kurumların da saygınlığını yitirmesine neden olmaktadır. Benzer şekilde personelin bir başkasının yükselmesini engellemek için değişik hilelere başvurusu, onun hakkında asılsız dedikodular yayması gibi uygulamalar da bu kapsamda

değerlendirilmelidir.

Profesyonel birinin mesleki uygulamalardaki en önemli etik tavırlarından biri kullanıcı taleplerinin karşılanmasında göstereceği tutumdur. Personel kullanıcı taleplerini ırk, dil, din cinsiyet, düşünce vb. ayrımı gütmeyen karşılayabilmeli ve herkese karşı eşit mesafede durabilmelidir. Personel, politikacılar gibi güçlü kişilerin kurumlar ve çalışanlar üzerinde ciddi baskı oluşturduğu bir çalışma ortamında, kullanıcının bilgi taleplerinin karşılanması açısından bazı etik dışı davranışlara zorlanabilir. Hatta personel, kendi pozisyonlarını sürdürmek ya da yerlerine bir başkasının geçmesini engellemek için, yöneticileri tarafından talep edilen bazı etik dışı uygulamaları da yerine getirmekle karşı karşıya kalabilir. Açıkça, bu hareketler birileri tarafından övgüye değer ya da yasal bulunsa bile hiç bir zaman etik değildir (Froehlich, 1997, s. 8). Bu koşullar içinde personel, baskılara boyun eğmeyip, kendi özgür iradesi ve iyi niyeti ile davranabildiği ölçüde etik kuralların içerisinde kalabilmektedir.

Personelin mesleki uygulamalardaki temel sorumluluklarından biri, kullanıcı bilgilerinin gizliliğinin sağlanması çabasıdır. *"Gizlilik, yaygın olarak kullanıldığı şekli ile, biri hakkındaki bilgilerin bir başkası tarafından elde edilememesi anlamına gelmektedir. Tarihsel olarak uzun yıllar boyunca, birine ait bilgilerin korunma gereksinimi bir sorun oluşturmamıştır. Ancak bilişim teknolojilerinin gelişimi, kullanıcı bilgilerinin korunmasına yönelik birçok sorunu da beraberinde getirmiş ve bu bilgiler daha rahat erişilebilir hale gelmiştir"* (Garoogian, 1991, ss. 216-217). Enformasyon merkezleri kullanıcıların bilgisi ve onayı dışında bu bilgileri hiç bir şekilde başkalarına vermemeli ve bu açıdan gerekli düzenlemeleri yapmalıdırlar.

Enformasyon merkezleri ve personeli, kullanıcılarına karşı taşıdıkları etik sorumluluk ve yükümlülükleri, aynı ölçüde eser sahiplerine karşı da taşımak zorundadırlar. Bundan dolayı, düşün ve sanat ürünlerinin telif haklarının korunması yönünde gerekli özeni göstermelidirler. Fotokopi hizmetleri ile elektronik ortamdaki bilgiye erişimde, telif haklarını ihlalini yol açacak her türlü kötü amaçlı kullanım engellenmeli ve bu konuda gerekli düzenlemeler yapılarak, kullanıcılar sürekli bilgilendirilmelidir.

Özellikle toplumsal muhalefetin arttığı ve/veya ulusal hedeflere saldırı ihtimalinin yoğunlaştığı dönemlerde, güvenlik güçlerinin, kullanıcıların ilgi alanlarını ve okudukları yayınları saptama ya da kişisel bilgilerine erişim konularında enformasyon merkezlerine baskı yaptığı görülmektedir. *Örneğin güvenlik birimlerinin, 1970'li yıllarda, patlayıcılar hakkında araştırma yapan ve bu konudaki yayınları ödünç alan kişilerin isimlerinin saptanması yönünde, kütüphanelerden talepleri olduğu görülmektedir* (Garoogian, 1991, s. 217).

Etik sorgulamada göz ardı edilen ama üzerinde durulması gereken konulardan biri de, kullanıcıların enformasyon merkezlerine, personele, bilgi kaynaklarının kullanımına yönelik tutum ve davranışlarıdır. Kullanıcı grupları, öneri

ve talepleri ile enformasyon merkezlerinin gelişiminde her zaman önemli bir işleve sahiptir. Ancak bazı kullanıcı grupları, sahip oldukları siyasi, ekonomik, yönetsel, ırksal, dinsel vb. güçlerini enformasyon merkezleri ve personeli üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanabilmekte veya bu yönde teşebbüste bulunabilmektedir. Bu gruplar, koleksiyonun gelişiminde ve/veya hizmetlerde öncelikle kendi taleplerinin yerine getirilmesini isteyebilirken, düşünsel vb. nedenlerden dolayı diğer kullanıcı gruplarının taleplerini engellemeye çalışmaktadırlar. Bununla birlikte bazı kullanıcılar bilgi kaynaklarını çalarak ve/veya yırtarak koleksiyona zarar verebilmekte ya da telif haklarını çiğneyecek şekilde değişik yöntemlerle bilgi kaynaklarını çoğaltabilmektedirler. Bütün bu etik dışı davranışların önüne geçebilmek için, enformasyon merkezleri ve yöneticileri, olumsuz baskılara taviz verecek her türlü davranıştan sakınmalıdır. Aynı zamanda koleksiyona verilecek zararların yarattığı olumsuzluklar ve bu tür yanlış kullanımlara karşı uygulanacak yaptırımlar kullanıcılara zamanında duyurulmalıdır.

Toplumsal Sorumluluk Alanındaki Etik Davranışlar

Kütüphaneciliğin, etik yaklaşımda en fazla zorlandığı ve bir ölçüde girmek istemediği, ancak zorunlu kaldığı konu sosyal sorumluluk alanıdır. Bire bir mesleki uygulamalar içerisinde yer almayan, fakat uygulamaları doğrudan etkileyen düşünce ve ifade özgürlüğü, okuma özgürlüğü, sansür, oto sansür, telif hakları ve kalkınma gibi konular toplumsal sorumluluk alanının içerisinde yer almaktadır. Kütüphaneciler ve enformasyon merkezleri faaliyet alanlarını sadece kendi mesleki uygulamaları ile sınırlandırabileceği gibi, toplumsal sorumluluk çerçevesinde de ele alabilirler. Froehlich (1997, s. 18) bu sorunu sorgularken şu görüşleri dile getirmektedir:

"Kütüphaneciler ve enformasyon merkezleri sadece kütüphane sorunları ile mi ilgilenmeli? Ya da genel olarak toplumsal ve politik sorunlara mı eğilmeli? Bilgi kaynaklarının yasaklanmasına karşı çıkılması, en azından bazı ülkelerde, uzunca bir süreden beri temel bir sorun değildir. Fakat kadın hakları, küreselleşme sürecinde kültürel kimliğin yok olması ya da anlamsız savaşlara muhalefet etmek başka bir sorundur. Ya bunlara karşı toplu bir biçimde karşı koyacaksınız ya da mesleki alanla kendinizi sınırlandıracaksınız."

Kütüphanecilik bu gibi sorunlarla etkin bir biçimde ilgilenebildiği ölçüde toplumsallaşabilmekte, hizmetlerini yaygınlaştırabilmekte ve diğer kesimlerden destek bulabilmektedir. Çünkü *"toplumsal sorumluluk kavramı etik kavramının temelidir. O, insan gereksinimlerinin karşılanması, yaşam kalitesinin artırılması ve enformasyon hizmetlerinin toplumsallaşabilmesi ile ilgili temel değerleri içermektedir"* (Du Mont, 1991, s. 203).

Kütüphanecilikte toplumsal sorumluluk kapsamında değerlendirilen temel

konulardan biri, hiç kuşkusuz düşünce ve ifade özgürlüğü ile sansür alanındaki uygulamalardır. Düşünce, ifade özgürlüğü ve sansür uygulamalarının temelinde, siyasi erkin, yönetimini sürdürebilmesinde kendisi dışındaki oluşumlara ne kadar tahammül edebileceği yer almaktadır. Devlet ve siyasi iktidarlar, yönetim ve uygulamalarında kendilerini güçlü hissedebilecekleri sınırlar kapsamında düşünce ve ifade özgürlüğüne izin vermektedirler. Özellikle demokrasinin yeterince gelişmediği, yönetimin gücünü halktan almadığı, devletin kendini sürekli olarak iç ve dış tehditler altında farz ettiği ya da topluma o şekilde bir bilgi aktarımında bulunduğu toplumlarda, düşünce ve ifade özgürlüğü yeterince gelişmemektedir. Bunun sonucu olarak, basılı ve kitle iletişim araçları üzerinde yasal düzenlemeler ve yıldırma politikaları ile sık sık sansür uygulamaları yapılmaktadır.

"Sansür etkin gruplar tarafından entelektüel özgürlüğü bastırmak ve sınırlandırmak için kullanılır. Bu güçler beğenmedikleri kaynakları yasaklayabilirler ya da yok edebilirler. Sansür düşünce ve fikirlerin bir toplum tarafından tartışılmasını ve fikirlerin erişilebilmesini sınırlandırır. Gücü elinde tutan gruplar toplum içerisinde kendi düşüncelerini yaymaya çalışırlarken, karşı fikirleri sınırlandırır. Bilginin yayımcısı olarak kütüphaneciler bu sorunun tam merkezinde yer alırlar" (Oppenheim, 2000, s. 189). Hâlbuki düşünce ve ifade özgürlüğü, bireylerin kendilerini ifade edebilmelerinde ve geleceklerini belirlemede önemli olanaklar sağladığı gibi, toplumsal sorunların çözümünde de önemli rol üstlenirler.

Özellikle İnternet'in yaygınlaşması ile birlikte enformasyon hizmetlerinde, bilginin erişiminde ve yayımında birçok yeni olanak ortaya çıkmıştır. Ancak gerek düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılması, gerekse bu alandaki özgürlüklerin kötü amaçlarla kullanımı yönünde önemli uygulamalar ve zorlamaların olduğu görülmektedir. İnternet, düşünce ve ifade özgürlüğünün rahatça ifade edilebilmesi açısından, basılı ve görsel işitsel bilgi kaynaklarına göre daha fazla olanak sağlamakta ve bu çerçevede toplumun demokratikleşmesine önemli katkıda bulunmaktadır. Bu da doğal olarak siyasi erki rahatsız etmektedir. Nitekim Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) tarafından 2002'de yayınlanan İnternet bildirgesinde bu sorunlara dikkat çekilmiş ve şu görüşlere yer verilmiştir (Byrne, 2002, s. 16):

"1. Düşünce ve ifade özgürlüğü: Bilgiyi araştırmak ve elde etmek bütün bireylerin hakkıdır. Bu demokrasinin temelini oluşturmaktadır ve kütüphane hizmetlerinin özüdür.

2. Bilgiye erişim özgürlüğü, çevre ve sınırlar ne olursa olsun, kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin temelini oluşturmaktadır.

3. Kütüphaneciler, enformasyon hizmetleri kapsamında İnternet erişimini engelleyecek uygulamalardan sakınmalı ve bu tür uygulamalara karşı çıkmalı,

İnternet toplumun ve bireylerin özgürlüğe kavuşması, refah ve gelişimi için desteklenmelidir. Özellikle eşitsizliğe, yoksulluğa ve ümitsizliğin artmasına neden olan enformasyon akışındaki engeller ortadan kaldırılmalıdır

Enformasyon merkezleri, kütüphaneciler ve ilgili meslek kuruluşları düşünce ve ifade özgürlüğü ile etkin bir biçimde mücadele etmek zorundadır. Bu etik olduğu kadar sosyal sorumluluktur. Ancak bu mücadelede dikkat edilmesi gereken bazı temel noktalar vardır. Eğer düşünce ve ifade özgürlüğü ile sansür uygulamaları yasal bir çerçeveye içerisinde ele alınmış ise, burada hiç bir kütüphanecinin bu yasağı uygulamama özgürlüğü yoktur. Örneğin herhangi bir bilgi kaynağının enformasyon merkezlerinde bulundurulması yasalarla yasaklanmış olabilir. Bu durumda kütüphaneci doğal olarak bu bilgi kaynağını kullanıcılarına sunamaz. Burada etik bir yaklaşımdan ziyade yasal bir uygulama söz konusudur. Etik sorgulama, sansür uygulamasının kaldırılması sürecindeki tavırda ortaya çıkmaktadır. Eğer kütüphaneciler ve örgütleri, yasakların kaldırılması konusunda etkin mücadele vermiyorlarsa, o zaman etik sorgulama gündeme gelmektedir. Aynı zamanda bu mücadele, sadece mesleki alandaki kişi ve kurumlarla sınırlı olmamalı, uygulamadan etkilenecek her kesimle işbirliği ve eşgüdüm içerisinde gerçekleştirilmelidir. Böylece sağlıklı bir sonuç elde edilebilir.

Kütüphanecilik alanındaki toplumsal sorumluluklardan bir diğeri de, telif haklarının korunmasıdır. Bilim, düşün ve sanat ürünleri enformasyon merkezlerinde, entelektüel mülkiyet hakları alanındaki düzenlemeler ve yaptırımlar kapsamında korunmalıdır. Bu çerçevede kütüphaneciler telif haklarının korunmasından sorumludurlar ve bu sorumluluk her zaman teşvik edilmelidir (Oppenheim, 2000, s. 188).

Telif haklarının korunması, hemen her dönemde enformasyon merkezlerinin sorunlu alanlarından birini oluşturmuştur. Basılı bilgi kaynaklarının hâkim olduğu dönemlerde bilgi kaynakları fotokopi vb. yöntemlerle çoğaltılabilmekteydi. Elektronik yayıncılığın ve İnternet'in gelişimi, bilgi kaynaklarının yasa dışı çoğaltılmasını ve kullanımını artırdığı gibi, bunun daha fazla yaygınlaşmasına da neden olmuştur. Bu tür yasa dışı kullanımlar uluslararası bir sorun haline dönüşürken, çözüm de aynı ortamda üretilmeye başlanmış ve telif hakları yasalarının uluslararası ölçekte ve etkin bir biçimde ele alınması yönünde genel bir anlayış ortaya çıkmıştır. Yine bu çerçevede özellikle gelişmekte olan ülkelerin kültürel, bilimsel, eğitim açısından kalkınmaları için bilgi kaynaklarının sınırlı da olsa toplum tarafından ücretsiz kullanımına ya da dağıtımına olanak sağlayacak politikaların oluşturulması için çabalar sürmektedir (Froehlich, 1997, s. 6). Kütüphaneciler ve enformasyon merkezleri, öncelikle bu alandaki yasal düzenlemeleri uygulamakla yükümlü oldukları gibi, kullanıcılarına gerekli uyarıları yapmakla da yükümlüdürler.

Ülkelerin eğitim, bilim, kültür gibi toplumsal yaşam alanlarındaki bütün politika ve uygulamalarını, enformasyon altyapısının gelişimi ve oluşumundan ayrı

olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bundan dolayı enformasyon merkezleri ve kütüphaneciler, ulusal sorunlara eğilebildikleri, politika ve uygulamalarını bu çerçevede belirleyebildikleri ölçüde sağlıklı bir gelişim gösterebilirler. Örneğin toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinde, eğitim kurumlarının yanı sıra enformasyon merkezleri de aynı derecede sorumludurlar. Benzer şekilde kültürel değerlerin araştırılmasında, yayımında ve gelecek kuşaklara aktarılması sürecinde kütüphaneciler kültür ile ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla birlikte hareket etmek zorundadırlar. Bu örnekler, demokrasi ve insan hakları, kadının toplumsal yaşama etkin bir biçimde katılımı gibi birçok alanda yaygınlaştırılabilir.

Etik Değerlerin Oluşumu Sürecinde Rol Oynayan İlgili Kuruluşlar

Profesyoneller bazı genel etik değerleri, yaygın eğitim olarak da adlandırılacak toplumsal yaşam süreci içerisinde elde etmektedir. Ancak bu değerler, özellikle kütüphanecilik gibi sürekli devinim içerisinde olan meslek alanlarında yetersiz kalmaktadır. Hatta bazı durumlarda, genel ahlaki değer ve normlar, mesleki etik değerler ile çatışabilmektedir. Bundan dolayı kütüphanecilik alanında profesyonellere etik değerlerin kazanımını sağlayan temel kurumların başında, mesleki formasyonu sağlayan eğitim kurumları gelmektedir.

Kütüphanecilik eğitimi bilginin organizasyonu, öz çıkarma, dizinleme, bilgiye erişim, enformasyon veri tabanlarının oluşumu ve enformasyon profesyonellerinin değer sağlayıcı diğer uygulamalarını kapsayan güçlü bir entelektüel unsura sahiptir (Froehlich, 1997, s. 4). Bir profesyonelin eğitim süreci içerisinde kazandığı bu bilgi birikimini uygulama sürecine sağlıklı bir şekilde yansıtabilmesi için, bazı davranış kalıplarına sahip olması gerekir ki bunun da sistematik bir biçimde sağlanabileceği ilk temel yapı örgün eğitim kurumlarıdır. Çünkü mesleki örgün eğitim kurumları, profesyonellere kütüphanecilik alanındaki etik değerlerin neler olduğunu öğretecek yapıların başında gelmektedir. Bu bilgi birikimleri sayesinde eğitim kurumları, aynı şekilde, ulusal ölçekli etik değerlerin belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde aktif rol oynayabilir; hatta kurumların hizmet içi eğitimlerini de destekleyebilirler.

Etik değerlerin saptanması ve uygulamasında, sorumlu diğer yapılar, mesleki dernekler ve sivil toplum örgütleridir. Bu örgütler oluşumları gereği profesyoneller, enformasyon merkezleri ve eğitim kurumları ile hatta ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla organik bağ içerisinde. Ayrıca profesyoneller ve enformasyon merkezleri, mesleki örgütler ve sivil toplum kuruluşları aracılığı ile toplumsal düzeyde kamuoyu ve gerektiğinde baskı unsuru oluşturabilmektedir. Bütün bu etkenlerden dolayı, dernekler ve sivil toplum kuruluşları, etik değerlerin oluşumu ve uygulanması sürecinde öncü bir role sahiptir. Bu örgütler, etik değerlerin

oluşumunda profesyoneller, enformasyon merkezleri ve eğitim kurumları arasında işbirliği ve eşgüdüm yaratmakta; düzenledikleri toplantı, kongre ve konferanslar aracılığı ile konunun sürekli tartışılması ve gündemde kalmasına olanak sağlamaktadırlar.

Etik değerlerin özellikle uygulama sürecindeki ayağını enformasyon merkezleri oluşturmaktadır. Enformasyon merkezi yöneticileri ve danışma kurulları, etik sorunlar konusunda etkin tavır içerisindedirler. Profesyonellerin ve diğer personelin karar ve hareketleri bu çerçevede sürekli değerlendirilmekte ve etik dışı davranışlarla karşılaşıldığında yaptırımlar uygulamaya konulmaktadır (Ruhing, 1991, ss. 202-203). Enformasyon merkezleri, etik normların bire bir uygulamaya konduğu kurumlardır. Bundan dolayı bir ülkede, kütüphanecilik alanındaki etik uygulamaların düzeyi ve niteliği enformasyon merkezlerinin bu alandaki tutumundan yola çıkılarak rahatlıkla saptanabilir.

Kütüphanecilik alanındaki etik değerlerin kabul görmesi, kurumsallaşması ve toplumsallaşması eğitim kurumları, meslek örgütleri ve enformasyon merkezlerinin ortak çalışmaları ile gerçekleştirilebilir. Bunlardan herhangi biri aksadığında etik değerlerin yerleşmesi ve kabul görmesi olanaklı değildir. Örneğin; eğitim kurumları profesyonellere etik değerler kazandırma, meslek örgütleri de bu değerleri saptama konusunda çok istekli ve etkin davranabilirler. Eğer enformasyon merkezleri bu çabaları desteklemezlerse ve uygulamalarında etik değerleri dikkate almazlarsa, bu konudaki çabaların işlevsellik kazanabilmesi olanaksızdır. Aynı şekilde bazı enformasyon merkezleri etik değerleri uygulamada istekli olabilir, hatta etkin bir çaba gösterebilirler. Ancak bazı uygulamalarda, özellikle düşünce özgürlüğü ve telif hakları gibi konularda, etik değerlere sahip olmayan ve bu alandaki yaptırımları kabullenmeyen kullanıcı grupları ile enformasyon merkezleri karşı karşıya gelebilir. Bundan dolayı uygulama ne kadar geniş kapsamlı olursa etik davranışların etkisi de o denli güçlü olacaktır.

Bunun tersi bazı durumlar da söz konusu olabilir. Enformasyon merkezleri etik değerlerin uygulanmasında istekli olabilirler, ancak eğitim kurumlarının programlarında etik kavramları kazandıracak dersler olmayabilir. Bu durumda enformasyon merkezleri, öncelikle profesyonellere etik değerlerin neler olduğunu öğretmek durumunda kalacaklardır. Mesleki örgütlerin güçsüzlüğü ve yetersizliği, etik değerlerin oluşumunu engelleyebilir. Bütün bu etkenlerden dolayı bir ülkede, kütüphanecilik alanındaki etik değerlerin uygulanması, bu üç unsurun işbirliğine ve aktif görev almalarına bağlıdır.

Dünyadaki Gelişmeler

Uluslararası düzeyde, kütüphanecilik alanındaki etik normların gelişimi irdelendiğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 'nin bu alanda önemli bir işleve

sahip olduğu görülmektedir. ABD'de etik normların gelişimi konusundaki ilk yaklaşımlar, her ne kadar 1930 yılında American Library Association Bulletin'de yayınlanan bir yazıda dile getirilmiş olsa da (History of the Code of Ethics, 1930), bu görüşler ancak 1938 yılında etik normlara dönüşebilmiş ve American Library Association (ALA) tarafından kabul edilerek uygulamaya konulmuştur (Oppenheim, 2000, 190). Bu etik normlarda; kütüphanecinin yönetim otoriteleri, kullanıcılar ve çalıştığı kurumlarla olan, mesleki ve toplumsal ilişkileri ele alınmış, yapılması gerekenler maddeler halinde ayrıntılı olarak tanımlanmıştır (Code of ethics for librarians, 1939). 1975 ve 1979 yıllarında Amerikan kütüphaneleri tarafından gönderilen taslak metinlerde; kütüphane hakları bildireleri tartışılmış ve kütüphanecinin bu hakların korunması, genişletilmesi ve sürdürülmesi, kullanıcı haklarının tanınması ve korunması, hizmetlerin yürütülmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması konusundaki sorumlulukları tartışılmıştır. (1975 and 1979 Drafts from American Libraries, 1979). 1981 ve 1995 yıllarında etik normlar mesleki, toplumsal ve kurumsal çevrede meydana gelen değişiklikler göz önüne alınarak genel çerçevede altı başlık halinde yeniden tanımlanmıştır. Yeni düzenlemede, kütüphaneciler tarafından uygulanması beklenen etik normlarda; kullanıcılara iyi düzenlenmiş dermelerin doğru, önyargısız biçimde en yüksek düzeyde hizmet sunulması; entelektüel özgürlüğün desteklenmesi ve sansür uygulamalarına karşı çıkılması; kullanıcıların bilgi kullanımında özel yaşamına saygı duyulması ve kişisel bilgilerinin korunması; entelektüel mülkiyet haklarının tanınması ve saygı gösterilmesi; aynı kurumda veya diğer kurumlarda çalışan meslektaşlara saygılı ve iyi niyetli yaklaşılması; hizmetlerden kişisel ve/veya maddi çıkar elde edilmemesi; şahsi inançlarla mesleki yükümlülüklerin birbirine karıştırılmaması; bilgi ve becerilerin artırılması, mesleğin mükemmelleştirilmesi yönünde çalışılması, meslektaşların profesyonel gelişiminin teşvik edilmesi ve mesleğin gelecekteki üyelerine ilham vermesi gibi temel ilkeler yer almaktadır.

ABD'de, etik alanında, ALA'nın bu çalışmalarının yanında Amerikan Bilgibilim Derneği (American Society for Information Science-ASIS) 1990 yılında bilgi profesyonelleri için etik kuralları belirlemiştir (ASIS Code of Ethics for Information Professional, 1990, s. 25; Bilgi Profesyonelleri İçin Amerikan Bilgibilim Derneği Ahlak Kuralları, 1996, s. 82-83). Bu etik kurallarda bilgi profesyonellerinin topluma, sponsorlara, müşteri ya da işverene ve mesleğe karşı sorumlulukları ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

ALA, ülke düzeyinde, enformasyon merkezleri ve çalışanlarının hizmetlerini daha önceden belirlenmiş normlarda yürütebilmesini sağlamak amacıyla, etik değerler yanında, bu alanı destekleyecek başka düzenlemelerde de bulunmuştur. İlk olarak 1939 yılında kabul edilen (Robbins, 1996, s. 29) ve daha sonra 1948, 1961, 1967, 1980 ve 1996 yıllarında yeniden gözden geçirilen "Kütüphane Hakları Bildirgesi"nde (Library Bill of Rights (1996); Kütüphane Hakları

Bildirgesi (1996); kütüphanelere, kitap ve diğer bilgi kaynaklarının hiç bir ayırım gözetmeden kullanıcının gereksinimleri doğrultusunda sağlanması; sansüre karşı çıkılması; düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması konusunda etkinlikte bulunan diğer kuruluşlarla işbirliğine gidilmesi gibi temel ilkeler yer almaktadır.

ABD'de kütüphanecilik alanındaki etik değerlerin oluşumuna katkıda bulunan bir başka önemli unsur da, düşünce ve ifade özgürlüğü çalışmalarıdır (Intellectual Freedom and Censorship Q & A). ALA tarafından düşünce ve ifade özgürlüğünün sağlanması konusunda kütüphanelerin, yöneticilerinin ve çalışanlarının sorumlulukları ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

ABD'de kütüphanecilik alanındaki etik normların oluşturulması ve uygulamaya konulması yönündeki çalışmalar, 1930'lu yılların sonuna kadar uzansa da, birkaç ülke dışında, konu uluslararası ölçekte, bir sorun olarak, ancak 1990'lı yıllardan itibaren etkin bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Kanada'daki etik çalışmaların başlangıcı 1966 yılında kabul edilen düşünce özgürlüğü bildirgesine kadar uzanmakla birlikte, bu alandaki asıl çalışmalar 1975 yılında başlatılmıştır. 1975 yılında Kanada Kütüphane Derneği'nin (CLA) düzenlediği toplantıda etik normlar konusunda bir taslak metin hazırlanmış ve 1976 yılındaki toplantıda kabul edilerek uygulamaya konulmuştur. 1995 yılında gözden geçirilen etik normlarda Kanada Kütüphane Derneği üyelerinin sorumlulukları arasında; daha önce belirlenen düşünce özgürlüğünün desteklenmesi ve uygulanması için her türlü katkının sağlanması; toplumunun bütün bireylerine hiçbir ayırım gözetmeden en üst düzeyde kütüphane hizmetlerinin sunulması ve kütüphane kullanıcıları ve personelinin her türlü kişisel bilgilerinin gizliliğinin korunması gibi temel ilkeler yer almaktadır (Samek, 2002, ss. 42-47).

Etik normlar Asya ülkelerinden Tayland'da 1977 yılında kabul edilmiştir. Beş temel başlık altında ele alınan etik normlarda kütüphanecilerin kullanıcılara, mesleğe, meslektaşlarına, kurumlara ve topluma karşı sorumlulukları ayrıntılı biçimde tanımlanmıştır (Chavalit, 2002, ss.278-280).

Japonya'daki etik değerlerin oluşumu, Kanada'da olduğu gibi, Japon Kütüphane Derneği (JLA) öncülüğünde 1954 yılında kabul edilen ve 1979'da gözden geçirilen "Kütüphanelerde Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi" üzerine temelendirilmiş ve 1980 yılında kabul edilmiştir. Japonya'nın etik değerleri ABD ve Kanada etik değerlerinden farklı olarak 12 temel başlık altında çok ayrıntılı biçimde ele alınmış ve tanımlanmıştır. Etik normlarda; düşünce ve ifade özgürlüğünün sağlanması; bilgi kaynaklarına herhangi bir kısıtlamaya gidilmeden serbestçe erişimin sağlanması; kütüphane dermelerinin herhangi bir ayırım gözetmeden ve her türlü politik baskıdan uzak biçimde geliştirilmesi; herkesin eşit düzeyde bilgi hizmetlerinden yararlanması ve kullanıcılara rehberlik edilmesi gibi konular yer almaktadır (Inonue, 2002, s. 146- 154).

İngiltere'deki Kütüphane Derneği (LA), her ne kadar 1909 yılında sansüre karşı çıkmış ve 1956'da telif haklarının uygulanması yönünde etkin bir tavır

içerisinde yer almış olsa da, etik konusundaki çalışmalara 1970'lerin ikinci yarısından itibaren başlamış ve 1983 yılında ilk etik normları kabul etmiştir (Oppenheim, 2000, s. 191). 1983 yılında oluşturulan etik normlar daha sonra gelişen koşullara göre sürekli gözden geçirilmiştir (Sturges, 2002, s. 309-318). İngiltere'nin etik normları içerisinde; kütüphanecilerin görevlerini rekabet içerisinde mesleki bir anlayışla yerine getirmeleri ve mesleği olumsuz etkileyebilecek tavrılardan kaçınmaları; kullanıcıların taleplerini etkin bir şekilde sağlamaları ve kütüphane dermesini bu yönde geliştirmeleri; talep edilen gizli bilgilerin kullanımında yasalar çerçevesinde hareket etmeleri, kütüphane yöneticileri ve kullanıcılar arasındaki çatışmalarda profesyonelce ve mesleki standartlar ölçüsünde davranmaları; üyelerin ırk, cinsiyet, din, ayrımı yapan yayınları bilinçli olarak kullanıma sunmamları ve üyelerin karar ve hareketlerinde ücretleri dışında kişisel kazanç elde edecek şekilde hareket etmemeleri gerektiği gibi ilkeler yer almaktadır (Library Association's Code of Professional Conduct).

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren "etik" birçok ülkede kütüphanecilik mesleğinin temel sorunu olarak algılanmaya başlanmış ve normların belirlenmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Etik normlar, her ne kadar Şili'de 1977 ve Brezilya'da 1986 yıllarında kabul edilmiş olsa da, diğer Latin Amerika ülkelerinden Kosta Rika'da 1991, Meksika'da 1992, Panama'da 1996, Peru'da 1997, Porto Riko'da 1997, El Salvador'da 1999, Uruguay'da 2000 ve Venezuela'da 2001 yıllarında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Zamaro, 2003, s. 2). Buna karşılık etik normların Avrupa ülkelerinden Finlandiya'da 1989, İsveç'te 1997, İzlanda'da 1999 (Vaagan, 2003, s. 2), Rusya'da 1999 (Melentieva, 2002), İrlanda'da 1996 (Friqgeirsdottir, 2002), İsveç'te 1997 (Haggstrom, 2002) Estonya'da 2001 (Tamre, 2002), Norveç'te 2002 (Vaagan, 2002), Hollanda'da 1993, İtalya'da 1997, İsviçre'de 1998, Portekiz'de 1999, Fransa'da 2003 (Sturges, 2003, s. 3) ve Çek Cumhuriyeti'nde 2004 (Code of Ethics of Czech Librarians) yıllarında kabul edildiği görülmektedir.

Etik normların uluslararası düzeyde yaygınlaşması ile birlikte, içeriklerinin de birbirine benzemeye başladığı görülmektedir. Bu normlarda; düşünce ve ifade özgürlüğünün sağlanması, sansüre karşı mücadele edilmesi, kütüphanecinin kullanıcılarına, meslektaşlarına, mesleğine, çalıştığı kuruma ve topluma karşı sorumlulukları gibi temel ilkeler yer almaktadır. Bununla birlikte etik normlar ABD, Kanada, Estonya, İrlanda, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerde genel, Kosta Rika, Japonya ve Norveç gibi ülkelerde ise detaylı bir tanımlama çerçevesinde ele alınmıştır.

Etik çalışmalar konusunda üzerinde durulması gereken temel kurumlardan biri IFLA'dır. IFLA, kütüphanecilik alanında standartların belirlenmesi, düşünce ve ifade özgürlüğünün sağlanması, sansüre karşı mücadele edilmesi, mesleğin profesyonelleşmesi ve örgütlenme gibi alanlarda uluslararası düzeyde önemli görevler üstlenmiştir (Byrne, ss. 2-3). Ancak IFLA'nın kütüphanecilik mesleğinin

deki bu önemli ve yönlendirici çalışmalarına karşılık, etik konusunda henüz etkin bir çalışma içerisinde yer almadığı görülmektedir.

Türkiye'deki Yaklaşımlar ve Sonuçları

Türkiye'de kütüphaneciliğin "etik" sorunu konusunda, Sefercioğlu'nun (1977, s. 13) yazdığı bir makalede dile getirdiği "...meslekten olanların uyacakları meslek ve ahlak ilkeleri bulunmalıdır" ifadesi dışında, diğer birçok ülkede olduğu gibi, 1990'lı yılların ikinci yarısına kadar, herhangi bir çaba bulunmamaktadır. 1996 yılında Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD), mesleki kurumlar ve meslektaşlar tarafından herhangi bir talep olmamasına rağmen, kendi öncü iradesinden yararlanarak meslek ahlak ilkelerini belirleyerek uygulamaya koymuştur (Meslek Ahlak İlkeleri, 1996). Oniki maddeden oluşan bu meslek ahlakı ilkelerinde, bilgi hizmetleri alanında çalışanların görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Etik kurallarında; meslektaşların bilgi edinme özgürlüğünü toplumun tüm bireyleri için savunacağı, mesleğin gücünü bilginin kullanımından alacağı, bilgi kullanıcıları arasında ırk, dil, din, cinsiyet vb. hiç bir ayrım gözetmeyeceği, mesleki görevini mesleğe değer katacak şekilde gerçekleştireceği, telif haklarına saygı duyup koruyacağı; kişiler hakkında doğru bilgi sağlayacağı ve özel yaşamın gizliliğini koruyacağı, meslek grubunun ya da enformasyon merkezlerinin saygınlığını zedeleyecek söylem ve davranışlar içerisinde yer almayacağı, her zaman mesleki çıkarlarını kişisel çıkarların önünde tutacağı, mesleğini ve görevini kişisel çıkarlar için kötü amaçlarla kullanmayacağı gibi temel ilkeler yer almaktadır.

Bu meslek ahlak ilkeleri gerek içerik gerekse biçim olarak, diğer ülkeler tarafından belirlenen etik normlarla büyük benzerlikler taşımaktadır. Bunda iki temel öğenin belirleyici olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi; kütüphaneciliğin meslek olarak uluslar arası bir boyut kazanması ve bundan dolayı uygulanacak etik normların bu çerçevede ele alınma zorunluluğunun ortaya çıkmasıdır. İkincisi de; etik normlar hazırlanırken daha önceki çalışmaların öncü ve temel olarak ele alınıp değerlendirilmesidir.

Ahlak ilkelerinin kabul edilmesinden bir yıl sonra düzenlenen 33. Kütüphane Haftası programında mesleki etik tartışma konularından biri olmuş ve katılan konuşmacılar belirlenen ilkeler üzerine değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Aslan (1997, ss. 135- 137)'ın bildirisinde Amerika, İngiltere ve Türkiye'deki etik normlar karşılaştırılmış ve her üçünde de koruma ile ilgili birinci aşamanın arka plana itildiği; Amerikan ve İngiliz etik normlarında, okuyucuya karşı sorumluluğun; TKD'nin ilkelerinde ise bilgi edinme özgürlüğünün öncelikli konu olarak ele alındığı belirtilmiştir. Aslan'ın günümüzde de hâlâ geçerli olan temel yaklaşımı, belirlenen bu ilkelerin Türkiye'de nasıl uygulamaya geçirileceği

sorusudur. Aynı oturumda konuşan Subaşıoğlu, (1997, s. 124) bildirisinde TKD tarafından belirlenen Meslek Ahlakı İlkelerinden hiç bahsetmemiş ve Türkiye'de kütüphaneciliğin etik kurallarının saptanamamış olmasının önemli bir sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. Subaşıoğlu ayrıca, mesleki sorumluluk bilincinin eksikliğinin, mesleğe bağlılık ve saygınlık duygusunun güçsüzlüğünün öncelikle tartışılması gerektiğini vurgulamıştır. Karataş (1997, s. 141.) ise, etik değerlerin oluşumu aşamasında yalnızca ulusal değerlere ya da TKD'nin yaptığı gibi sadece Batı kaynaklı ilkeleri kabul etmek yerine, her ikisinin de ele alınıp değerlendirileceği normların belirlenmesi gerektiğini savunmuştur. Aynı panelde Tepe (1997, ss. 126-133) tarafından sunulan bildiride, genel anlamda ahlâk, meslek ahlâkı ve etik kavramları üzerinde durulmuştur.

TKD tarafından Meslek Ahlak İlkelerinin kabulünden on yıl sonra, 2006 yılında kutlanan 42. Kütüphane Haftası'nda etik konulu bir panel düzenlenmiştir. (Panel: mesleki etik, 2006, ss. 3003-348). Panelde konuşmacı olarak katılan Tepe, genel anlamda etik ve mesleki etik kavramı üzerinde dururken, Çakın ve Toplu konuşmalarını kütüphanecilik alanındaki etik uygulamalar üzerinde odaklandırmışlardır. Çakın (Panel: mesleki etik, 2006, ss. 305-306) kütüphanecilik alanında, uluslar arası düzeyde, meslek etiğinin 19. yüzyılın sonlarından itibaren tartışılmaya başlandığını ve ilk kez 1939 yılında ilkeler haline dönüştüğünü, buna karşılık konunun Türkiye'de hiç bir zaman ciddi bir şekilde ele alınıp tartışılmadığını savunmaktadır. Toplu (Panel: mesleki etik, 2006, ss. 326-327) ise konuşmasında; felsefi bir sorun olan etiğin kendi felsefesi ve politikasını yeterince oluşturamamış bir meslek yapısı içerisinde etkinlik kazanmasının pek olanaklı olmadığını ve Türkiye'de kütüphanecilik alanında yaşanan etik sorununun bundan kaynaklandığını dile getirmiştir.

Akademik çalışmalarda ve mesleki literatürde konunun çok fazla tartışılmadığı ve temel bir sorun olarak algılanmadığı görülmektedir. Bu konuda Türkiye'de yüksek lisans ve doktora düzeyinde herhangi bir çalışma yapılmadığı gibi, mesleki literatürde de sadece üç eser yer almaktadır. Subaşıoğlu tarafından yapılan çalışmada; meslek etiğinin ne olduğu sorgulanmakta, bu konuda uluslararası düzeyde meydana gelen gelişmeler tanımlanmakta ve Türkiye'de kütüphanecilik etiği alanında karşılaşılan sorunlar şu şekilde dile getirilmektedir:

"Kütüphaneciliğimizin temel görev ve sorumluluklarını belirlemek mümkünse de bunu ne halk ne de kütüphaneci bilmektedir. Ülkemizde birçok meslekte görülen (avukatlık, tıp, mimarlık, mühendislik, eczacılık vb.) meslek yasası ve etik kurallarının mesleğimiz için geliştirilmemiş olması ciddi bir sorundur. Mesleğin etiği ne olmalıdır? Nasıl bir formül bulunabilir ve mesleki etik kuralı ya da kuralları nasıl geliştirilebilir? Bu tür kurallar koymanın olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Mesleki etiğin ne olduğuna ilişkin belirli fikirleri olmadığından meslek elemanları bu sorulara uygun yanıtlar verememektedir (Subaşıoğlu, 1997, s.102).

Önal (2005, s. 259) tarafından yapılan çalışmada ise; meslek etik kurallarının benimsenmesinin, mesleğin toplumda tanınmasında ve saygınlığının artırılmasında en önemli itici gücü oluşturacağı vurgulanmaktadır. Önal; çalışmasında meslek kavramı, mesleki yeterlilik ve genel anlamda meslek etiği konuları üzerinde dururken Türkiye'deki yaklaşımlar hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamaktadır.

Keseroğlu (2007, ss. 171-183) 'nun çalışmasında ahlak ve meslek ahlâkı kavramları tarihsel süreç içerisinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Keseroğlu (2007, ss. 180-182) Türkiye'de kütüphanecilik alanındaki profesyonellik kavramının tam olarak yerleşmediğini, bundan dolayı meslekle ilgisi olmayan hemen herkesin enformasyon merkezlerinde etkin olarak görev alabildiklerini; mesleki örgütlenmenin güçlü bir yapı oluşturamamasından dolayı etik kurallarının etkin olarak yaşama geçirilemediğini; kütüphane, bilgi/belge merkezi, arşiv çalışanlarını içine alan, onların mesleki kimliklerini tanımlayan bir yasa bulunmadığını ve bütün bu etkenlerden dolayı etikten söz etmenin soyut bir kavramdan ileri gidemeyeceğini ileri sürmektedir.

Uluslararası düzeyde özellikle 1990'lı yıllarda birçok ülkede görülen kütüphanecilik alanında etik normları belirleme çalışmaları, Türkiye'ye de yansımış ve TKD'nin etkin çalışmaları ile 1996 yılında Meslek Ahlak İlkeleri kabul edilmiş, toplantılar düzenlenmiş ve bazı akademisyenler tarafından konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ancak yetersiz de olsa, bu çalışmalar uygulama sürecine aynı derecede yansımamış, böyle bir sorunun varlığı ve ne yapılabilirliği mesleki uygulama içerisinde ele alınamamıştır. Bunların nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

Etik değerlerin oluşumunda, o ülkedeki genel ahlak ilkeleri belirleyici rol oynamaktadır. Türkiye'deki geleneksel değerler hızla değişen iktisadi ve toplumsal yaşam koşulları karşısında sürekli erozyona uğramış, buna karşılık yeni değerler yaratarak mesleki alanlara katkı sağlayacak bir yapı geliştirilememiştir. Meslek kuruluşların bu yöndeki çabalarının da yetersiz kalmasının bir sonucu olarak, "etik" ya da "meslek ahlak ilkeleri" kavramı, etkin bir şekilde toplumsal yaşamda var olamamıştır. Nitekim bir akademisyenin şu değerlendirmeleri Türkiye'nin bu konuda içinde bulunduğu durumu çok iyi özetlemektedir: "*Etik*", üç beş yıl öncesine kadar, ülkemizde pek bilinen ve kullanılan bir sözcük değildi. Bundan on yıl önce yayınlanması için akademik bir dergiye gönderdiğim '*Etik ve Metaetik*' başlıklı yazıma, editörün verdiği yanıtta, sanırım '*etik*' sözcüğü editöre anlamsız görüldüğü için, '*etnik*' olarak '*düzeltilmiş*'ti. Ama son yıllarda tüm dünyada yaşanan çevre sorunları ve tıp etiği ile ilgili sorunlardan, ülkemizde ise siyasette ve basın yayın kuruluşlarında yaşanan kimi etik sorunlardan sonra, '*etik*' sözcüğünü daha sık duyar olduk" (Tepe, 1998, s. 9). Türkiye'de "etik" konusunda yaşanan genel sorunlar doğal olarak bir meslek dalı olan kütüphaneciliği olumsuz yönde etkilemekte, onun değerlerinin gelişimini engellemektedir.

"Etik" disiplin olarak felsefenin bir alt dalıdır ve değerlendirmeler, yaklaşımlar ve sorgulamalar bu çerçevede yapılmaktadır. Türkiye'de ise, uluslararası gelişmelerden yararlanarak toplumsal yapı ve değerlerin göz önünde tutulduğu bir kütüphanecilik felsefesi ve kuramı geliştirilememiştir. Türkiye'de Çakın'ın (1982) ve Alkan'ın (2004) eserleri dışında kütüphanecilik felsefesi konusunda yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Doğal olarak kendi alanındaki ulusal sorunları yeterince ele alamayan, bunlara yönelik felsefi bakış açısı ve kuramlar geliştiremeyen, politikalar saptayamayan bir meslek gurubunun "etik" değerleri oluşturup etkin bir biçimde uygulaması pek olanaklı değildir.

Türkiye'de genel olarak mesleğin sınırlarını ve uygulama alanlarını, kişi, kurum ve kuruluşların hak, görev ve sorumluluklarını tanımlayan genel bir kütüphanecilik yasası bulunmamaktadır. Kütüphaneciliği etkileyen birçok yasa ise güncelliğini yitirdiğinden dolayı işlevsiz kalmıştır. Genel olarak yasal sınırların bile oluşturulamadığı bir meslek dalında ahlaki değerleri temel alan bir uygulama biçimi geliştirmek son derece güçtür.

Türkiye'de kütüphanecilik alanındaki kurum ve kuruluşlar etik değerleri uygulayabilecek kurumsallaşma ve özgüveni henüz yeterince kazanamamıştır. Özellikle kamuya bağlı enformasyon merkezleri ülkedeki politik ve yönetim değişikliklerinden anında etkilenmektedir. Her iktidar ve/veya kurumsal yönetim değişikliklerinden enformasyon merkezleri anında etkilenmekte, yönetiminden personeline, dermenin oluşumundan alt yapının gelişimine kadar hemen her şey yeniden şekillenmektedir. Ancak bu oluşumlarda bilimsel yaklaşımlar, mesleki değer ve nitelikler büyük ölçüde göz ardı edilmekte, yönetimi elinde bulunduran gücün çıkar ilişkileri ve bakış açısı etkin olmaktadır. Bu da doğal olarak ancak kurumsallaşmanın geçerli olduğu yerlerde uygulama olanağı bulabilen etik değerlerin uygulanmasını olanaksız kılmaktadır.

Kütüphanecilik alanında etik değerlerin geçerli olamamasının ve onun mesleğin temel değerleri arasında algılanamamasının altında yatan temel etken, hiç kuşkusuz, meslek insanlarının bakış açılarıdır. Meslek insanları ne yazık ki bu zamana kadar etik değerlerin varlığı ve önemi konusunda yeterince çaba sarf etmemişler ve bir bakıma bu konuyu yok saymışlardır. Nitekim yapılan çalışmalar da bunu göstermektedir. Profesyonellik anlayışını ortaya çıkarmak için İstanbul'da çalışan kütüphaneciler arasında yapılan bir ankette (Yontar, 1988, s. 203) meslek ahlâkına uygun davranışta bulunmak ancak altıncı sırada bir değer olarak algılanmaktadır. Soğuksu ve Ocaklı (2005, ss. 198- 199) tarafından Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK) ve Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) elektronik posta listeleri kullanılarak üniversite ve araştırma kütüphaneleri arasında kullanıcı gizliliği üzerine yapılan bir çalışmada, ankete katılanların % 31'i kütüphanelerinde kullanıcı gizliliği politikasının olduğunu, % 69'u ise olmadığını belirtmiştir. Kullanıcı politikasının gerekli olup olmadığı yönündeki bir başka soruya ise katılımcıların

% 76'sı evet, % 24'ü hayır yanıtını vermiştir. 2006 yılında düzenlenen etik paneline (Panel: mesleki etik, 2006, s. 334) dinleyici olarak katılanların ancak % 25'i TKD tarafından kabul edilen meslek ahlâk ilkelerinden haberdar olduklarını bildirmişlerdir. Bütün bu çalışmalar, Türkiye'de kütüphanecilik mesleği alanındaki etiğin bir sorun olmasının, hatta sorun olarak bile algılanmamasının temelinde meslek insanlarının yaklaşımının olduğunu göstermektedir.

Kütüphanecilik etiğinin mesleki bir sorun olarak yeterince algılanmamasının altında yatan temel etkenlerden biri de, hiç kuşkusuz bu alanda verilen örgün eğitimidir. Örgün eğitim sistemi içerisinde etik konusu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde¹ lisans düzeyinde 2006-2007, lisans üstü düzeyde 2005-2006, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde² 2001 yılında lisans eğitimi ders programına alınmış olmasına karşılık 2005-2006 öğretim yılından itibaren ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde³ de 2005-2006 öğretim yılında ders programı içerisinde yer almaya başlamıştır. Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin Ankara Üniversitesi'nde 1954-1955 öğretim yılında başladığı dikkate alındığında, yaklaşık 50 yıl kütüphanecilik eğitiminde etik kavramının ele alınmadığı görülmektedir.

Mesleki derneklerin üyeleri ve enformasyon merkezleri ile yeterince etkin bir iletişim ortamı yaratamamaları "etik değerlerin" yeterince algılanamamasına ve uygulanamamasına neden olmaktadır. Nitekim TKD tarafından 1996 yılında kabul edilmiş olan "Meslek Ahlak İlkelerinin" bu zamana kadar ulusal ölçekte yaygın bir uygulama ortamı bulamaması veya bu yönde bir çabanın olmaması bunu somut bir şekilde göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bir bilim ve meslek dalı olarak Kütüphanecilik, uygulama ve hizmetlerinin büyük bir bölümünü uluslar arası düzeyde yaygınlık kazanan ve kabul gören standartlar ölçüsünde yürütülmektedir. Özellikle teknik hizmetler alanında bu standartların uygulanması önemli bir sorun teşkil etmezken, meslek elemanlarının kullanıcı ile karşı karşıya kaldığı hizmet ortamlarındaki davranış kalıpları, algılamalar ve tutumlar büyük önem taşımaktadır. Çünkü burada profesyonellerin gerek toplumsal yaşam, gerekse mesleki eğitim sürecinde elde ettiği algılar, bilgi birikimi, tutum ve davranışları önemli ölçüde belirleyici olmaktadır. Nitekim kütüphanecilikte, özellikle teknik hizmetler alanında, uluslararası düzeyde standartlar belirlenmesi konusunda Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve

¹ . 26. 12. 2006 tarihinde Doç. Dr. Fatoş Subaşıoğlu ile yapılan görüşme

² .26.12. 2006 tarihinde Prof. Dr. Bülent Yılmaz ile yapılan görüşme

³ . 27. 12. 2006 tarihinde Prof. Dr. Hasan Keseroğlu ile yapılan görüşme.

Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) ve IFLA gibi kuruluşların uzunca bir süredir etkin bir çaba içerisinde bulunmaları, buna karşın etik konusundaki çalışmaların büyük

ölçüde hâlâ mesleki dernekler gibi yerel örgütler tarafından yürütülüyor olması, bu alandaki belirsizliklerin bir sonucudur. Ancak bilişim teknolojilerinin bilgi hizmetlerinde yaygın kullanımı ve bilgi merkezi odaklı hizmet anlayışını tümenden değiştirmesi, etik konusunda da uluslar arası ölçekli düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır. Telif haklarının korunması, bilişim suçları, düşünce özgürlüğü ve sansür, kişisel hakların korunması ve güvence altına alınması artık uluslararası bir sorundur ve bütün ülkeler bu alanlarda ortak hareket etmek durumundadırlar. Nitekim İnternetin, elektronik yayıncılığın ve mesleğe etik yaklaşımların 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası düzeyde ele alınması, bu alandaki çabaların ulaştığı boyutu göstermesi açısından son derece önemlidir.

Türkiye'de kütüphanecilik alanında "etik", diğer birçok ülkede olduğu gibi, 1990'lı yıllarda bir sorun olarak algılanmaya başlanmış ve 1996 yılında TKD tarafından "Meslek Ahlak İlkeleri" kabul edilerek uygulamaya konulmaya çalışılmıştır. TKD 1997 ve 2006 yıllarında düzenlediği panellerle bu alana yönelik duyarlılığını tekrar gündeme getirmiş ve meslektaşların ilgisini çekmeye çalışmıştır. Aradan geçen onbir yıllık süreç içerisinde TKD tarafından belirlenen "etik değerler" in mesleki kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince algılanmadığı ve bu nedenle de uygulanmadığı görülmektedir. Ayrıca teknik hizmetler alanında bile ulusal düzeyde standart bir yapı geliştirememiş olan Türk kütüphaneciliğinin, daha çok insani davranışın ön planda olduğu etik konusunda, aktif bir uygulama içerisinde olması günümüz koşullarında pek olanaklı görülmemektedir.

Türkiye'de kütüphanecilik alanında yaşanan etik sorunları kısa vadede çözmek olanaklı görülmesi de, özellikle duyarlılığın artırılması konusunda, bazı adımların atılması gerekmektedir. Bu adımları şu şekilde sıralamak mümkündür: TKD diğer mesleki dernek, kurum ve kuruluşlarla işbirliğine giderek kendi bünyesinde etik alanında sürekli çalışma grubu oluşturmalıdır. Bu çalışma grubu, 1996 yılında hazırlanan "Meslek Ahlak İlkelerini" yeniden ele alıp değerlendirmeli ve günün koşullarına göre uyarlayarak meslektaşlar arasında tartışmaya açmalıdır. Tartışmalar sonucu oluşacak yeni genel ilkeler kabul edilerek uygulamaya konmalıdır. Bununla birlikte çalışma grubu tarafından, belirlenen genel ilkeleri açıklayan daha detaylı bir metin hazırlanmalıdır.

Kabul edilen genel etik kurallarının bütün enformasyon merkezlerinde herkes tarafından görülebilecek alanlarda asılması sağlanmalıdır. Ayrıca genel etik kurallar ve bunu açıklamak üzere hazırlanan detaylı metin, elektronik ve basılı araçlarla sürekli olarak bütün meslektaşlara duyurulmalıdır.

TKD etik kuralların uygulanması konusunda, ÜNAK, ANKOS,

Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri, enformasyon merkezleri ve ilgili diğer meslek kuruluşları ile işbirliğine giderek etik kurallarının uygulanması konusunda daha aktif görev üstlenmelidir.

TKD bünyesinde oluşturulacak "Etik Sürekli Çalışma Grubu", "Düşünce Özgürlüğü Çalışma Grubu" ile işbirliği ve eşgüdüm içerisinde çalışmalı, hatta bu alanda etkinlik gösteren diğer sivil toplum örgütleri ve kurumlarla ilişkiye geçmeli, düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda ulusal ölçekte yaşanan sorunları kamuoyuna taşımalıdır.

Kişisel ve kurumsal anlamda etik dışı davranışlar konusunda uygulanacak yaptırımlar bütün ilgili kurumların işbirliği ve katkıları ile belirlenmeli ve seminerler düzenlenerek, meslektaşların bu alandaki duyarlılıkları artırılmalıdır.

Kütüphanecilik alanındaki yasal boşluk giderilemediği sürece belirlenecek etik kuralların uygulama şansı fazla bulunmamaktadır. Bundan dolayı yasal boşluğun giderilmesi yönündeki çalışmalar hızlandırılmalı ve bu konuda kamuoyu oluşturulmalıdır.

TKD, üyesi olduğu IFLA'ya, uluslar arası ölçekte genel etik kurallarının belirlenmesi konusunda öneri götürmeli ve bu çalışmalara katkıda bulunmalıdır.

Kaynakça

- 1975 and 1979 Drafts from American Libraries (1979). 20. 3. 2007 tarihinde ALA Web Sitesinden erişildi:
<http://www.ala.org/Template.cfm?Section=coehistory&Template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=8883>
- Alkan, N. (2004). Kütüphanecilik felsefesinin değeri. Arslantekin, S. ve Özdemirci, F. (Haz.). *Kütüphaneciliğin Destanı: Uluslararası Sempozyumu 21-24 Ekim 2004, Ankara (Bildiriler) = The Saga of Librarianship: International Symposium 21-24 October 2004, Ankara (Proceedings)*. Kitabı içinde (ss. 31-51). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- American Library Association Code of Ethics. (1995). 25.3.2007 tarihinde ALA web sitesinden erişildi:
<http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/codeofethics/coehistory/codeofethics.pdf>.
- Annemarie, P. (1999). *Etige Giriş*; Çev. Veysel Atayman, Gönül Sezer. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aslan, S. A. (1997). Bilgi hizmetlerinde ahlâkî ilkeler. Yılmaz, B. (Yay. Haz.). (1997). 33. *Kütüphane Haftası Bildirileri (31 Mart-6 Nisan 1997)*. Kitabı içinde: (ss.134-139). Ankara: Türk Kütüphaneciler Demeği.

- ASIS Code of Ethics for Information Professionals (1990). *Bulletin of the American Society for Information Science*. August/September, s. 25.
- Bilgi profesyonelleri için Amerikan Bilgibilim Derneği ahlak kuralları (1996). Çev. Yaşar Tonta. Tonta, Y. ve Çelik, A. (Yay. Haz). *Bilgi Edinme Özgürlüğü* kitabı içinde (ss. 82-83). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Byrne, A. (2004). IFLA and professional ethics. *The Australian Library Journal*. 5.1. 2006 tarihinde <http://alia.org.au/publishing/alj/53.1/full.text/byrne.html>. adresinden erişildi.
- Byrne, A. (2002). Information ethics for a new millenium. Vaagen, R. W. (ed.) *The Ethics of Librarianship anInternational Survey* kitabı içinde (ss. 8-17). München: K. G. Saur.
- Chavalit, K. M. (2002). The Code of the Thai Library Association. R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 265-282). München: K. G. Saur.
- Code of ethics for librarians (1939). 25. 3. 2007 tarihinde ALA web sitesinden erişildi:
<http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/codeofethics/coehistory/1939code.pdf>.
- Code of ethics of Czech librarians. 29.01.2007 tarihinde <http://www.ifla.org/faife/ethics/czlacode.htm>. adresinden erişildi.
- Cramb, P. (1994). "Library ethics : eight cylinder engine or rear windscreen wiper,". *APLIS*, 7 (4). 05.01. 2006 tarihinde EBSCO HOST Research Database'nden erişildi:
http://web23.epnet.com/citation.asp?tb=1&_ug=sid+7E3CECAD%2D6204%2D4136
- Çakın, İ. (1982). Kütüphanecilikte felsefi yaklaşım. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XXXI (4). ss. 155- 157.
- Du Mont, R. (1991). "Ethics in librarianship a management model," *Library Trends* 40 (2). ss. 201-215.
- Felsefe sözlüğü*. (2002). Güçlü, A., Uzun, E, Uzun, S. ve Yolsal, H.Ü. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Fenerci, T. (2003). Kütüphanecilik ve disiplinlerarası niteliği. *Türk Kütüphaneciliği*, 17 (3), ss. 283-293.
- Friigeirsdottir, S. H. (2002). Librarians and information specialist ethical issues: an Icelandic perspective. R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 123-141). München: K. G. Saur
- Froehlich, Thomas J. (1997). *Survey and Analysis of the Major Ethical and Legal Issues Facing Library and Information Services*. München: K. G. Saur.
- Haggström, B. M. (2002). Roundabouts to the professional highway. On the development of a code of ethics for Swedish librarians. R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 245-

- 264). München: K. G. Saur .
- Hançerlioğlu, O. (1975). *Felsefe sözlüğü*; İstanbul: Remzi Kitabevi.
- History of the Code of Ethics. (2007). 13. 2.2007 tarihinde ALA web sitesinden erişildi:
<http://www.ala.org/Template.cfm?Section=cohistory&Template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=8784>
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik*. Çev. S. K. Akbaş.(İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hoffman, K. (2005). Professional ethics and librarianship. *Texas Library Journal*. Fall, ss.7-11
- Inoue, Y. (2002). The Code of Ethics of the Japan Library Association R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 142-162). München: K. G. Saur.
- Intellectual Freedom and Censorship Q&A. (2007). 25.4.2007 tarihinde ALA web sitesinden erişildi: <http://www.ala.org/ala/oif/basics/intellectual.htm>
- Jones, B. (2000). Narrative identity: as a central theme in an ethics of librarianship. *The Australian Library Journal*, 50 (2). 5.1. 2006 tarihinde <http://alia.org.au/publishing/alj/50.2/full.text/narrative.identity.html>. adresinden erişildi.
- Kant, I. (2003). *Ethica: etik üzerine dersler*; çev. O. Özügül. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Karataş, A.(1996). Uygulamacı gözüyle meslek etiği ve kütüphanecilik. Yılmaz, B. (Yay.Haz.). (1997). 33. *Kütüphane Haftası Bildirileri (31 Mart-6 Nisan 1997)*. (ss.140-143). Ankara: *Türk Kütüphaneciler Derneği*.
- Keseroğlu, H. (2007). Türkiye'de bilgi ve belge yönetimi alanında meslek etiği. Üstün, A. ve Konya, Ü. (Yay. Haz.). I. *Uluslararası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim. 25-26 Mayıs, 2006, İstanbul (Bildiriler)= The First International Symposium on Information Services: Communication. 25-26 May 2006, İstanbul (Proceedings)*.(ss. 171-183).İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Kırel, Ç. (2000). *Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi ve Bir Uygulama Çalışması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Kuçuradi, İ. (2006). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
Kütüphane hakları bildirgesi (1996). Y. Tonta (Çev.). Tonta, Y. ve Çelik, A. (Yay. Haz.)
Bilgi Edinme Özgürlüğü kitabı içinde (s.79). Ankara: *Türk Kütüphaneciler Derneği*.
- Library Association's Code of Professional Conduct. 3.5.2007 tarihinde Library Association web sitesinden erişildi <http://www.lahq.org.uk /directory/ about /conduct.html>
- Library Bill of Rights. (1996). 20.4.2007 tarihinde ALA web sitesinden erişildi: <http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/statementsif/librarybillrights.htm>

- Melentieva, J. P. (2002). The Russian Librarian's professional ethics code. R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 209-217). München: K. G. Saur
- Mesleki Ahlak İlkeleri. (1996). 20. 2. 2007 tarihinde Türk Kütüphaneciler Derneği web sitesinden erişildi:
<http://www.kutuphaneci.org.tr/web/node.php?id=173>
- Ocaklı, E. ve Soğuksu, D. (2005). Kütüphanelerde kullanıcı gizliliği. Yıldızeli, A. ve Bahşişoğlu, H. K. (Ed.) *ÜNAK'05 Bildiriler: Bilgi Hizmetlerinin Organizasyonu ve Pazarlanması. İstanbul, 22-24 Eylül 2005* kitabı içinde (ss.192-208). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Yayınlar.
- Oppenheim, C. and Pollecut, N. (2000). "Professional associations and ethical issues in LIS". *Journal of Librarianship and Information Science*, 32(4), ss. 187-203.
- Önal, İ. (2005). Mesleki yeterlilik ve etik. Küçük, M. E. (Yay. Haz.) *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan*. (ss. 255-260). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Panel: mesleki etik. Kaya, E. ve Yılmaz, E. (Yay. Haz.). (2006). 42. *Kütüphane Haftası Bildirileri (27 Mart-2 Nisan 1997)*. (ss.303-348). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Peterson, K. (1983). G. Ethics in Academic Librarianship: the need for values/. *Journal of American Librarianship*, 9 (3) ss. 132-137.
- Resnik, D.(2004). *Bilim etiği* ; V. Mutlu. (Çev.) İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Robbins, L. S. (1996). Champions of a cause: American librarians an the Library Bill of Rights in the 1950s. *Library Trends*, 45 (1), ss. 28- 49.
- Samek, T. (2002) Ethics and the Canadian Library Association: building on a philosophical foundation of intellectual freedom. R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 35-58). München: K. G. Saur.
- Sefercioğlu, N. (1977). Kütüphanecilik mesleğinin yüzüncü yılı. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*. XXVI (1) ss. 12-17.
- Stevens, N. D. (1991). "Ethical considerations in representation or, did dui do it?," *Library Trends*, 40 (2), ss. 303-320.
- Sturges, P. (2003). It's not cricket: laws of the game, or guidance in ethical reflection for information Professionals in Western Europe. *World Library and Information Congress: 69th IFLA General Conference and Council 1-9 August 2003*, Berlin. 10.4.2007 tarihinde
<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/090e-Sturges.pdf> adresinden erişildi.
- Sturges, P. (2002). Doing the right thing: professional ethics for information workers in Britain. R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 302-321). München: K. G. Saur
- Subaşıoğlu, F. (1997). Kütüphanecilik mesleğine etik bir yaklaşım. Türk

- Subaşıoğlu, F. (1997). Kütüphanecilik mesleğine etik bir yaklaşım. *Türk Kütüphaneciliği*, 11 (2), ss. 96-112.
- Subaşıoğlu, F. (1997). Meslek etiği. Yılmaz, B. (Yay. Haz.). (1997). 33. *Kütüphane Haftası Bildirileri (31 Mart-6 Nisan 1997)*. (ss.123-125). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Tamre, M. (2002). Collaboration between Estonian Librarians' Association and Estonian libraries. R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 81-95). München: K. G. Saur.
- Tepe, H. (1998). Bir felsefe dalı olarak etik. *Doğu Batı*, 1 (4), ss. 9- 24.
- Tepe, H.(1997). Ahlâk, meslek ahlâkı ve etik. Yılmaz, B. (Yay. Haz.). (1997). 33. *Kütüphane Haftası Bildirileri (31 Mart-6 Nisan 1997)* kitabı içinde: (ss.126-133). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Vaagan, R. W. (2003). Ethics of librarianship in the Nordic Countries. *World Library and Information Congress: 69th IFLA General Conference and Council. 1-9 August 2003*, Berlin. 20.02.2007 tarihinde: <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/086e-Vaagan.pdf> adresinden erişildi.
- Vaagan, R. W. (2002). Norwegian librarianship, ethics and ABM. R. W. Vaagen. (Ed.). *The Ethics of Librarianship: an International Survey* kitabı içinde (ss. 192-208). München: K.G. Saur.
- Yontar, A. S. (1988). Profesyonellik açısından İstanbul kütüphaneleri. Alpay, M. (Haz.). *Türkiye'de Kütüphane Alanında Teori ve Uygulama İlişkileri: 7-8 Mayıs 1987*. Kitabı içinde (ss. 191-207). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.Zamaro, R. F. De. (2003). Codes of ethics in Latin America. *World Library and Information Congress: 69th IFLA General Conference and Council. 4.5.2007* tarihinde: <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/087e-Fernandez-de-Zamora.pdf> adresinden erişildi.

Summary

Ethical standards in the field of librarianship were first accepted and put into implementation in 1938 by the American Library Association (ALA) in the USA, followed by the steps taken in the same direction by countries such as Canada, Thailand, Japan and England. As from the 1990s, the subject of "ethics" was being perceived as one of the major international problems of librarianship and many countries identified their own standards and began implementing them. Even though the library associations of those countries tried to identify their ethical standards on the national level, it is observed that these practices are substantially similar. These identified ethical standards comprise issues such as ensuring the freedom of thought, the struggle against censorship, responsibilities

of professionals, protection of copyrights, not allowing discrimination based on race, religion, gender and language in services and in the development of collections, ensuring the confidentiality of user info.

Despite the important studies carried out by the IFLA on many issues such as professionalism in the field of librarianship, identification of standards at the international scale, organization and freedom of thought; the federation has not, until now, been in an active study on the subject of "ethics". Nevertheless, the IFLA is one of the principal institutions that could carry out the most comprehensive international study on this subject and guide its members.

In Turkey, as in many other countries, studies on the subject of ethics were first put on the agenda in the 1990s by the Turkish Librarians' Association (TKD) and the "Professional Code of Ethics" was adopted in 1996. Even though it was tried to be revived in the meetings and some academic studies during the following years, the subject of "ethics" has never been considered as a primal problem of librarianship in Turkey. Even after ten years since the identification of "Professional Code of Ethics", it has not been possible to implement them until now. As to the reasons why these identified ethical standards have not been implemented, essential problems such as the following are very distinctive:

1. The fact that librarianship does not have a theoretical or a philosophical viewpoint,
2. Not being able to develop national-scale information policies,
3. The profession's lack of legal basis,
4. The profession not being able to institutionalize,
5. Lack of ethics lessons within the formal education system and, consequently, no development of an ethical viewpoint of the professionals, (The subject of "ethics" has been included in the syllabus of the Department of Information and Document Management as of educational year 2005-2006.)
6. Insufficiency and weakness of professional organization.

Unless these problems are resolved and the necessary steps taken, ethical standards in the field of librarianship do not have much chance to be implemented. However this should not mean that nothing could be ever done. We should at least assure the understanding that "ethics" is an essential problem of the profession. And, with this objective, the TDK should disseminate its studies at the national scale in cooperation with every individual, institution and establishment in the profession and should establish a permanent working group within the association.